

OP ZOEK NAAR PARELTJES VAN DE ACADEMISCHE OPLEIDINGSSCHOOL

Caroline Herbermann
Beekdal Lyceum Arnhem

Opleiding Master of Educational Management
NSO 2013- 2015

Titel onderzoek: Op zoek naar pareltjes van de Academische Opleidingsschool

Naam student: Caroline Herbermann

Naam opleidingsinstituut: Nederlandse School voor Onderwijsmanagement (NSO)

Datum oplevering: oktober 2015

Adresgegevens NSO: Nederlandse School voor Onderwijsmanagement
Linnaeusstraat 35F
1093 EE Amsterdam
T 020 568 2030
T 012 568 2031
nso@nso-onderwijsmgt.nl

Adresgegevens werkgever: Beekdal Lyceum
Bernhardlaan 49
6824 LE Arnhem
T 026 320 982

Begeleider: Dr. Jos Zuylen
Onderzoeksbegeleider NSO
T 013 2114429
M 06 54678994
j.zuylen@nso-onderwijsmanagement.nl

Adresgegevens student: Caroline Herbermann

Functie: Afdelingsleider havo Beekdal Lyceum
Karthuizerstraat 42
6824 KC Arnhem
T 026 4438947
M 06 13052261

Datum: 25 Oktober 2015

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een onderzoek naar een onderwerp dat mij al lange tijd bezig houdt: onderzoek naar de Academische Opleidingsschool. Ik heb onderzoek gedaan naar leren en onderzoeken. Het is een bijzonder leerzaam traject geweest: ik heb mijn onderzoek vaardigheden ontwikkeld, heb beter inzicht gekregen in wat er leeft onder leraren en heb geleerd dat leiding geven aan de tweede core business van een school (het opleiden van nieuwe leraren) wel degelijk van invloed kan zijn op de ontwikkeling van een school. De afgelopen tijd heb ik bijzondere inspirerende gesprekken gevoerd, interessante mensen ontmoet en heb ik een kijkje mogen nemen in een aantal Academische Opleidingsscholen van de Stichting Quadraam. Mijn beeld van het opleiden en het doen van praktijkonderzoek is veranderd, van kritisch en sceptisch naar de uitvoerende mensen, tot voorzichtig voorstander van de mogelijkheden van praktijkonderzoek voor de ontwikkeling van de school en vol bewondering voor wat er op verschillende Academische Opleidingsscholen gebeurt. De onderzoekende houding en de reflectie die de Academisch Opleidingsschool vraagt van leraren en schoolleiders draagt bij aan conceptuele helderheid over begrippen die wij goed kunnen gebruiken in ons werk.

Ik wil de leraren van de Academische Opleidingsscholen en de schoolleiders van de scholen waar ik te gast was bedanken voor hun medewerking, openheid en vertrouwen. Ook wil ik mijn notulist (Carolien) bedanken voor haar inzet tijdens de lange interviews en mijn meelezers (Tjeerd en Wim Jan) voor het stellen van vragen en het geven van tegengas als ik iets te snel wilde. Tot slot wil ik een woord van dank richten tot de docenten van de NSO, met name aan Jos Zuylen, mijn onderzoeksbegeleider, en Femke Geijssel die mij bij aanvang en bij afronding van het onderzoek inhoudelijk ondersteund heeft. Ik heb veel waardevolle informatie en feedback mogen ontvangen. Met volle overtuiging kan ik in dit voorwoord vermelden dat ik trots ben op het resultaat dat voor u ligt.

Ik wens u een mooie ontmoeting met mijn onderzoek!

Caroline Herbermann

Samenvatting

De vraag die ten grondslag ligt aan dit onderzoek is hoe innovatieve krachten zowel op het gebied van opleiden als op het vlak van onderzoek doen van de Academische Opleidingsschool, meer dan nu gebeurt, ingezet kunnen worden op het Beekdal Lyceum. De aanname die ten grondslag lag aan dit onderzoek is dat een goed functionerende Academische Opleidingsschool en een professionele leer-gemeenschap elkaar versterken. De aanleiding voor dit onderzoek was de geïsoleerde positie die de Academische Opleidingsschool op het Beekdal Lyceum innam. Collega's van andere scholen binnen het bestuur vertelden over gewoonten en gebruiken in het kader van de Academische Opleidings-school en die leken anders dan wat er op het Beekdal Lyceum gebeurde. Het idee leefde dat op col-lega scholen van de Stichting Quadraam de Academische Opleidingsscholen veel meer een waardevol onderdeel van de school vormden.

Het onderzoek was gericht zich op de waardevolle aspecten van een Academische Opleidingsschool die de schoolontwikkeling kunnen ondersteunen in de richting van een professionele leergemeen-schap. Dit onderzoek is gehouden in vijf Academische Opleidingsscholen van de Stichting Quadraam en op het Beekdal Lyceum. In dit onderzoek zijn op deze Academische Opleidingsscholen middels semigestructureerde interviews gegevens verzameld waarmee zes schoolportretten gemaakt zijn die leiden tot een vergelijk van de verschillende aspecten van inrichting en vormgeving en de succeser-varingen van de actoren in Academische Opleidingsscholen. De semigestructureerde interviews, af-genomen bij groepen AO-actoren en individuele schoolleiders, zijn gericht op de ervaring van de AO-actoren en schoolleiders met opleiden en onderzoek, de samenwerking daarbij met in- en externe partners, de ervaren zichtbaarheid van de Academische Opleidingsschool, de door de Academische Opleidingsschool behaalde resultaten en de ondersteuning van de Academische Opleidingsschool door de schoolleiding.

In deze semigestructureerde interviews is op grond van de methodiek van Appreciative Inquiry (Bouwman, 2004) gevraagd naar de positieve ervaringen en successen waarop voortgebouwd kan worden. De AO-actoren die in de groep zijn geïnterviewd hebben de vragen ter plekke schriftelijk ingevuld waarna de antwoorden in de groep zijn besproken. Na bespreking van iedere vraag was er de mogelijkheid het antwoord aan te vullen. Van deze gesprekken zijn schriftelijke verslagen en op-namen gemaakt opdat de schoolportretten vanuit drie bronnen konden worden samengesteld. De verslagen zijn ter accordering aangeboden aan de geïnterviewde leraren en schoolleiders. De school-leiders zijn aan de hand van dezelfde vragen geïnterviewd, van deze gesprekken zijn opnamen ge-maakt en heeft een notulist een verslag gemaakt. De input van de schoolleider voor het schoolpor-tret is daardoor gebaseerd op twee bronnen.

Uit de interviews blijkt dat de inrichting van de Academische Opleidingsscholen zeer verschillend is zowel qua omvang van het AO-team als op het gebied van taken van de AO-actoren. In alle inter-views werd het opleiden als succes ervaren en worden de opleiders vaak ingezet als docent begelei-der in de school. Onderzoek lijkt weinig bij te dragen aan schoolontwikkeling, wel aan de professio-nele ontwikkeling van de onderzoeker. De geïnterviewde leraren en schoolleiders hadden weinig of geen beeld van de invloed die opzet en vormgeving kan hebben op de ervaren successen van de Aca-demische Opleidingsschool. de geïnterviewde schoolleiders gaven aan dat zij voornamelijk stuurden middels facilitering en positionering van de AO-actoren.

Tijdens de interviews kwam naar voren dat voor de schoolleiding van Beekdal Lyceum er op het vlak van kennis van de eigen context te leren valt dat bewustzijn van speerpunten van de Academische Opleidingsschool, zichtbaarheid van de Academische Opleidingsschool en betrokkenheid bij school-ontwikkeling (ontwikkelingsdoelen van de school) van AO-actoren invloed kan hebben op de ontwik-keling van de school naar een professionele leergemeenschap. Actieve deelname door de schoollei-ding aan de samenwerking met externe partners kan de Academische Opleidingsschool ondersteu-nen.

Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek adviseer ik de schoolleiding op basis van de ontwikke-lingsdoelen van de school beleid te gaan maken op de onderdelen scholing van personeel, onderzoek

gericht op ondersteuning van onderwijsontwikkeling en facilitering van systematische reflectie van onderzoekers. Ik adviseer de schoolleiding ook leiding te nemen in het versterken van de samenwerking met externe partners.

Uit dit onderzoek komen een aantal vragen naar voren voor mogelijk vervolgonderzoek, twee daarvan noem ik hier expliciet.

1 De vraag of er een relatie is tussen de omvang van een AO-team en de mogelijkheden tot voortdurende interactie, systematisering en reflectie, en

2 De vraag of de Academische Opleidingsschool invloed kan hebben op de ontwikkeling van het schoolplan van een school. De discrepantie tussen de antwoorden op deze vraag, gegeven door de AO-actoren en de schoolleiders, vergt nader onderzoek naar context, individuele docentfactoren, leren door docenten en leiderschap.

De andere vervolgvragen zijn gericht op onderzoek naar de rol en taakverdeling van verschillende actoren binnen de Academische Opleidingsschool.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Aanleiding	7
1.2	Context	7
1.3	Onderwerp van het onderzoek	8
2	Theoretisch kader	10
2.1	Beleidskader en begrippenkader	10
2.2	Onderwijs en onderzoek in de Academische Opleidingsschool	12
2.3	Schoolontwikkeling en vernieuwing	13
2.4	Samenwerking bij onderzoek in de school	15
2.5	Samenvattend kader voor dit onderzoek	16
3	Doel en onderzoeksvraag	17
3.1	Doelstelling	17
3.2	Vraagstelling	17
4	Methode van onderzoek	18
4.1	Onderzoeksgroep	18
4.2	De methode Appreciative Inquiry	19
4.3	Instrumentatie	20
4.4	Analyse	22
5	Resultaten	24
5.1	De geanalyseerde data per school	24
5.2	Samenvatting van de geanalyseerde data per interviewvraag	30
5.3	De geanalyseerde data van het beekdal Lyceum	33
5.4	Samenvatting van de geanalyseerde data van het Beekdal Lyceum per vraag	34
5.5	Vergelijking van het functioneren van de Academische Opleidingsschool zoals benoemd door de geïnterviewde AO-actoren en schoolleiders	36

6 Conclusies en discussie	38
6.1 Welke lessen kunnen geleerd worden?	38
6.2 Past het geleerde bij het Beekdal Lyceum?	40
6.3 Vervolgonderzoek	41
7 Belang van het onderzoek voor de praktijk	43
8 Dit onderzoek	44
Geraadpleegde literatuur	45
Bijlage 1	47
Bijlage 2	48
Bijlage 3	49
Bijlage 4	52
Bijlage 5	67
Bijlage 6	71

1 Inleiding

Het Beekdal Lyceum is een school voor havo en vwo in Arnhem. Het is een van de scholen in de regio Arnhem die vallen onder de Stichting Quadraam. De Stichting Quadraam heeft zich verbonden met de ILS-HAN, de RU en de HU als Academische Opleidingsschool. In deze samenwerking worden leraren opgeleid en wordt onderzoek gedaan. In dit onderzoek zoek ik naar mogelijkheden om de waardevolle aspecten zowel op het gebied van opleiden als op het vlak van onderzoek doen van de Academische Opleidingsschool, meer dan nu gebeurt, in te kunnen zetten op het Beekdal Lyceum. Ik wil begrijpen waarom de Academische Opleidingsschool op verschillende plekken op verschillende manieren werkt. Ik hoop daarbij te leren wat dit voor de schoolontwikkeling van het Beekdal Lyceum kan betekenen. In mijn onderzoek naar waardevolle aspecten van de Academische Opleidingsschool ben ik met name geïnteresseerd in de successen die beleefd zijn door de algemeen begeleiders, de onderzoekers, de LIO-begeleiders en de schoolleiders. Het gaat mij om de toegevoegde waarde van de Academische Opleidingsschool voor schoolontwikkeling en in het bijzonder hoe daarin leiding gegeven kan worden aan de professionele ontwikkeling van onze leraren.

1.1 Aanleiding

De Academische Opleidingsschool is een van de portefeuilles waar ik verantwoordelijk voor ben op het Beekdal Lyceum. Al een aantal jaren vraagt de algemeen begeleider van de school om steun bij het activeren van studentbegeleiders en het accepteren van studenten door secties. Onze gesprekken eindigen meestal in twee vragen:

- 1 Hoe krijgen we leraren die een rol spelen bij de Academische Opleidingsschool meer betrokken en actiever?
- 2 Hoe kunnen we de Academische Opleidingsschool meer inzetten voor schoolontwikkeling en in het bijzonder voor de professionele ontwikkeling van onze leraren?

Academische Opleidingsscholen worden mede gefinancierd vanuit het idee dat een Academische school bijdraagt aan schoolontwikkeling. Ik ben enthousiast over de opbrengsten van de Academische Opleidingsschool op het Beekdal Lyceum maar heb de indruk dat bij andere Academische Opleidingsscholen meer kan. Ik ga er vanuit dat dat wat er meer kan ook meer vraagt. In dit onderzoek wil ik leren van andere Academische Opleidingsscholen door de ontwikkeling van die Academische Opleidingsscholen te onderzoeken en te vergelijken met de ontwikkeling van de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum.

Tijdens het schooljaar 14-15 is er een nieuw schoolplan geschreven voor het Beekdal Lyceum. Adaptief onderwijs en Opbrengst Gericht Werken zijn hierin de kernthema's. Deze thema's zijn momenteel gericht op de leerlingen. Ik hoop dat wij met informatie uit dit onderzoek leren over het leiding geven aan schoolontwikkeling en in het bijzonder aan de professionele ontwikkeling van leraren.

1.2 Context

Het Beekdal Lyceum is een school binnen de Stichting Quadraam. In deze stichting werken scholen makkelijk samen in het kader van de Academische Opleidingsschool. Er wordt in de stichting gewerkt aan een organisatie-model waarin de Academische Opleidingsscholen meer samen kunnen optrekken. Ik ben in dat kader lid van een aantal werkgroepen.

De opbrengst van de Academische Opleidingsschool voor het Beekdal Lyceum constateren we tot nu toe:

- Bij vacatures kunnen we goede nieuwe jonge docenten krijgen. Momenteel werken er 16 docenten in de school die komen vanuit een LIO-positie op het Beekdal Lyceum;
- We hebben docenten met een hoog kennisniveau (individueel) op het gebied van begeleiden, feedback geven, onderzoek doen en didactiek. Voor ieder vak dat gegeven wordt, is er minimaal één LIO-Begeleider in de School, Er is een algemeen begeleider en er zijn Opleiders en een onderzoeksbegeleider. Al deze docenten hebben vanuit de Academische Opleidingsschool opleidingen gevolgd gericht op begeleiden/coachen of onderzoek doen.

Ik beheer de portefeuille Academische Opleidingsschool. In mijn afdeling zitten zowel de algemeen begeleider, de onderzoeksbegeleider als een opleider. Ik heb daardoor goed zicht op wat er gebeurt in het kader van de Academische Opleidingsschool. Ik constateer in onze schoolorganisatie dat er twee zaken van belang voor de voortgang van de AO op onze school:

- beter begrip van de opbrengsten van de AO voor schoolontwikkeling zodat investering in de AO ook op langere termijn gelegitimeerd kan worden
- meer sturing op de relevantie van AO voor schoolontwikkeling omdat dat in andere scholen beter lijkt te gaan dan bij ons

Vanuit deze context ben ik dit onderzoek aangegaan.

1.3 Onderwerp van het onderzoek

De Radboud Docenten Academie, de ILS-HAN en de Stichting Quadraam hebben in het kader van de Academische Opleidingsschool afspraken gemaakt en de verschillende VO scholen uit de Stichting hebben daarin, samen met hun opleidende partners, een manier van werken ontwikkeld. Uit gesprekken met onderzoekers en instituutsbegeleiders blijken die manieren van werken te verschillen. Voor de verdere stimulering van leerprocessen samenhangend met de Academische Opleidingsschool binnen het Beekdal Lyceum is het van belang de verschillende mogelijkheden van de samenwerking en de kenmerken en verschijningsvormen van de samenwerking tussen Radboud Docenten Academie, HAN en Quadraam nader te verkennen: Doen zich verschillen voor? Waar berusten die verschillen op? En hoe kunnen we de krachtige elementen daarvan benutten voor de verdere ontwikkeling van de Academische Opleidingsschool op het Beekdal Lyceum?

Dit onderzoek is gericht op het leren van docenten en hoe daaraan leiding te geven of zoals Verbiest (2003) verwoordt, de professionele ontwikkeling van de betrokkenen en het scheppen van condities voor dit leren. Met de opgedane kennis kunnen aanbevelingen gedaan worden om de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum te ontwikkelen in de richting van een professionele leer-gemeenschap.

De aanname die hieraan ten grondslag ligt is zoals beschreven door het ministerie van OCW in Actieplan Leraar 2020 (2011), dat de Academische Opleidingsschool (opleiden van leraren verbonden met praktijkgericht onderzoek) het functioneren van de school als professionele leeromgeving kan bevorderen en vice versa. Ik wil onderzoeken hoe dit door betrokkenen op vijf andere scholen en op de eigen school wordt beleefd door zowel de schoolleiding als de docent-actoren in de Academische Opleidingsschool. Uit de antwoorden op de interviewvragen beoog ik handvatten te kunnen afleiden voor (het leidinggeven aan) de ontwikkeling van de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum. Doel van het onderzoek is om met input van schoolleiders en docent-actoren beter begrip te

krijgen van de manieren waarop de ontwikkeling van de Academische Opleidingsscholen en de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap betekenis hebben voor elkaar.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt eerst nader ingegaan op het beleidskader van 'Academische Opleidingsschool en schoolontwikkeling' en wordt een begrippenkader geïntroduceerd. Vervolgens wordt literatuur verkend met betrekking tot de drie centrale thema's uit het onderzoek: 1) de Academische Opleidingsschool, 2) schoolontwikkeling en 3) onderzoek naar 'onderzoek-in-de-school'.

2.1 Beleidskader en begrippenkader

In de voorbereiding op de accreditatie van de Academische Opleidingsschool Quadraam in juni 2015 hebben de scholen van de Stichting Quadraam een ondernemingsplan geschreven voor hun Academische Opleidingsschool waarin een beschrijving is opgenomen van de Academische Opleidingsschool als professionele leergemeenschap. Deze beschrijving is voor een groot deel gebaseerd op de publicatie van Verbiest (2002) waarin hij toelicht dat een professionele leergemeenschap een persoonlijke, interpersoonlijke en organisatorische component heeft (zie ook Slegers, Den Brok, Verbiest, Moolenaar & Daly, 2013).

In het Nederlandse onderwijsbeleid lijkt het erop dat we gewend zijn geraakt om een professionele leergemeenschap te zien als een vastomlijnde groep die samen activiteiten ondernemen gericht op professionalisering 'on the job'. Dat betekent dat scholen tegenwoordig 'een professionele leergemeenschap nemen' of 'werken met professionele leergemeenschappen'. In de literatuur wordt de professionele leergemeenschap echter veel ruimer omschreven, namelijk als een ondersteunende werk- en leeromgeving waarbinnen duurzame schoolontwikkeling en professionele ontwikkeling via processen van collectief leren goed gedijen (Verbiest, 2002). In de internationale literatuur is het niet zo dat iemand een PLG kan 'inregelen' maar dat een omgeving in meer of mindere mate kenmerken van een PLG kan hebben (Slegers, Den Brok, Verbiest, Moolenaar & Daly, 2013).

Om verwarring te voorkomen in dit onderzoek, wordt het volgende begrippenkader gehanteerd:

Functioneren van de Academische Opleidingsschool:

In de beleidsdocumentatie worden de volgende indicatoren genoemd voor het goed functioneren van een Academische Opleidingsschool:

- zijn AO actoren zich bewust van de speerpunten van de AO
- zijn AO actoren actief
- zijn AO actoren zichtbaar
- zijn AO actoren betrokken bij schoolontwikkeling
- ervaren AO actoren effect van het werk op schoolontwikkeling
- worden AO actoren ondersteund door schoolleiders

De collega's die samenwerken in een Academische Opleidingsschool kunnen dat ervaren als het functioneren in een professionele leergemeenschap.

De relevantie van de Academische Opleidingsschool voor schoolontwikkeling:

De vraag is echter of en hoe Academische Opleidingsscholen ook bijdragen aan schoolontwikkeling in meer bredere zin: raken bijvoorbeeld ook anderen dan de direct betrokken geïnspireerd door de werkwijze of opbrengsten van de Academische Opleidingsschool en wat levert de Academische Opleidingsschool op voor de school? Wat is dan de aard van de schoolontwikkeling waar een Academi-

sche Opleidingsschool aan kan bijdragen? De aanname is dat een Academische Opleidingsschool goed is voor de ontwikkeling van de school, maar wat we daar nu meer concreet mee bedoelen, dat is niet zo duidelijk. In de beleidsdocumentatie worden op grond van de publicatie van Verbiest (2002) de volgende indicatoren benoemt:

- De hele organisatie leert en ontwikkelt zich door (organisatorisch)
- Een onderzoekende houding zorgt voor meer bewustzijn (persoonlijk)
- Door participatie worden nieuwe inzichten de school in gebracht (interpersoonlijk)
- Wanneer docenten in opleiding ervaren of het docentschap bij ze past
- Aankomend docenten zijn beter voorbereid door het opleiden in de school

In theorie zijn dit indicatoren van de school als een professionele leergemeenschap, c.q. als een ondersteunende werk- en leeromgeving waarbinnen duurzame schoolontwikkeling en professionele ontwikkeling via processen van collectief leren goed gedijen (Verbiest, 2002). Echter, in de onderwijspraktijk ontstaat hiermee verwarring, gegeven het fenomeen dat professionele leergemeenschappen formeel worden toegeschreven aan samenwerkende groepen. In de Nederlandse onderwijspraktijk heeft een professionele leergemeenschap een engere, meer geformaliseerde of geïnstrumentaliseerde invulling gekregen. Ik ben echter op zoek naar de bredere schoolontwikkeling. In dit onderzoek gebruik ik deze indicatoren daarom voor het bevragen van de meer bredere ontwikkeling van de *school als professionele leeromgeving*.

Verschillen in hoe de Academische Opleidingsschool en schoolontwikkeling elkaar versterken

Het lijkt erop dat scholen verschillen in de mate waarin de Academische Opleidingsschool zich doorvertaalt naar schoolontwikkeling, c.q. of wordt beleefd en gezien wordt hoe de Academische Opleidingsschool en schoolontwikkeling elkaar versterken. Voor de ontwikkeling van de Academische Opleidingsschool op het Beekdal Lyceum is het zinvol om ons vanuit dit perspectief te verdiepen in de ontwikkeling van de Academische Opleidingsschool op onze collega-scholen. Dat is de exercitie die in dit onderzoek vorm krijgt.

In het onderzoek zullen op grond van bovenstaande beleids- en begrippenkader de volgende indicatoren worden gebruikt bij de vergelijking van de wijze waarop in scholen de AO en de school als professionele leeromgeving elkaar versterken, zie figuur 1:

Figuur 1 De wederkerige bijdragen van de Academische Opleidingsschool en de ontwikkeling van een professionele leeromgeving beschreven in elementen van opzet en vormgeving, succeservaring, betekenis en sturing naast de indicatoren zoals gebruikt in het Ondernemingsplan van de AOO.

In deze paragraaf is een begrippenkader gepositioneerd ten opzichte van het beleidskader dat bij de Academische Opleidingsscholen in Quadraam wordt gehanteerd. In de volgende paragrafen wordt de literatuur verder verkend, gericht op drie centrale thema's in dit onderzoek: de Academische Opleidingsschool, schoolontwikkeling en onderzoek naar 'onderzoek-in-de-school'.

2.2 Onderwijs en onderzoek in de Academische Opleidingsschool

Admiraal (2013) pleit voor het dichten van de kloof tussen onderwijs en onderzoek in plaats van het overbruggen van die kloof. De verschillende vormen waarin onderwijsonderzoek plaatsvindt, worden door hem verdeeld in de Academische Opleidingsschool, data geïnformeerd onderwijs, scholen met docentontwerpteam en scholen waar docentonderzoek wordt begeleid door onderzoekers. Onderwijsonderzoek door leraren wordt door Van Veen (2012) getypeerd als praktijkonderzoek in een door de discipline geaccepteerde systematiek om informatie te verzamelen over de (eigen) onderwijspraktijk. Van Veen stelt dat het doel van praktijkonderzoek is, het gaan begrijpen van en inzicht krijgen in de praktijk. Dit doel splitst hij in twee subdoelen:

- het leveren van een bijdrage aan de wetenschappelijke kennisbasis over leren en over de eigen onderwijspraktijk;
- een vorm van professionele ontwikkeling van leraren.

Voor de professionele ontwikkeling van docenten wordt door Bolhuis (2012) praktijkrelevantie en methodologisch werken benadrukt en Schildkamp (2012) stelt dat naast grondige kennis van de wetenschappelijke kennisbasis ook een grondige kennis van de eigen context nodig is.

Lockhorst, Van den Berg en Boogaard (2011) deden onderzoek naar de rollen die docenten gespeeld hebben in het onderzoek naar het verbinden van onderzoek en onderwijsvernieuwing in het kader van de het Innovatieproject van de VO-raad. Zij concludeerden dat ondanks initiatieven als de Academische Opleidingsschool er nog weinig zicht is op de betekenis van praktijkonderzoek voor de onderwijspraktijk van docenten, de school en de leerling. Wel noemen zij een aantal positieve neveneffecten van praktijkonderzoek in het onderwijs. Dit zijn: verhoging van gevoel van eigenwaarde en werkplezier, een bijdrage van docenten aan de onderzoekcultuur in de school en gevoel van mede-eigenaarschap van het beleid door docenten.

Snoek en Moens (2011) geven aan dat docentonderzoekers over het algemeen positief zijn over hun professionele ontwikkeling op het gebied van onderzoek en ontwerp. Over de wijze waarop het onderzoek in de school bijdraagt aan schoolontwikkeling waren hun respondenten minder positief. Ook Snoek (2012) benoemt de relevantie voor de lokale context en daarnaast benadrukt hij inzichtelijkheid voor de direct betrokkenen als van groot belang. Bij de vraag naar invloed van praktijkonderzoek op schoolontwikkeling is conceptueel onderscheid te maken tussen invloeden voor personen, invloeden voor de schoolorganisatie en invloeden buiten de schoolorganisatie.

2.2 Schoolontwikkeling en vernieuwing

Schoolontwikkeling zoals Verbiest (2003) dat beschrijft is het leerproces van de schoolleiders en leerkrachten binnen een school. Schoolontwikkeling en professionele ontwikkeling in hun wederzijdse complementariteit en afhankelijkheid beschouwt hij als facetten van een professionele leergemeenschap.

Van Academische Opleidingscholen wordt in beleidsdocumentatie (zoals “Leraar 2020-een krachtig beroep!” van het Ministerie van OCW, 2011) aangenomen dat ze schoolontwikkeling bevorderen en meer specifiek bijdragen aan de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap. In een professionele leergemeenschap is sprake van permanent samen delen, onderzoeken en verbeteren van de praktijk van leerkrachten en schoolleiding om zo het onderwijs aan leerlingen te verbeteren. Castelijin et al. (2011) beschrijven voor de professionele leergemeenschap kenmerken als het samen tot nieuwe inzichten komen, het verbinden van perspectieven en het daarmee samen creëren van nieuwe kennis.

Earl en Katz (2006) stellen dat geen school zo goed is als die zou kunnen zijn. Vanuit dat perspectief is het nodig dat data niet alleen gebruikt worden ter controle maar ook voor het maken van plannen ter verbetering van de onderwijspraktijk. Om onderzoek ondersteunend te laten zijn aan schoolontwikkeling, is het nodig dat schoolleiders weten vanaf welk punt en in welke richting(visie, doelen) hun school zich gaat ontwikkelen. In het proces van richting bepalen, plannen, identificeren van indicatoren en het maken van een model voor de interpretatie van ontwikkelingen en gerealiseerde opbrengsten, is de keuze van data gekoppeld aan die visie van groot belang.

Andere begrippen om de ontwikkeling van condities in de school aan te duiden zijn duurzaam vernieuwen en lerend vernieuwen. Geijssel, Van Eck en Volman (2014) stelden zich bij gesubsidieerde R&D-projecten de vraag of en hoe er leidinggegeven werd aan de vernieuwing gericht op verduurzaming. Zij omschrijven schoolontwikkeling als vernieuwing in de school *en* verbreding en borging van projectopbrengsten. Onderscheidend is volgens Geijssel et al. (2014) dat leiderschap van belang is met name waar het gaat over extern gericht partnerschap, gericht op facilitering en visieontwikkeling. Daarnaast is het zaak te werken met concrete doelen en aandacht te hebben voor de inrichting van de organisatie en persoonlijke en professionele ontwikkeling van medewerkers. In dit onderzoek wordt gezocht naar voorbeelden van inrichting van de schoolorganisatie en naar persoonlijke en professionele ontwikkeling van de AO-actoren.

Rikkerink en Verbeeten (2011) onderzochten welke combinatie van factoren het succes verklaart in scholen waar het lukt om een lastige vernieuwing te realiseren. Zij doen dit in de context van zes vergelijkbare VO scholen van de Onderwijsvernieuwingscoöperatie, dus scholen met eenzelfde doel. Het uitgangspunt van Rikkerink en Verbeeten is dat geslaagde onderwijsinnovatie sterk afhankelijk is van de impliciete en expliciete kennis, opvattingen en waardepatronen van docenten over onderwijzen en leren en hun rol daarin. In hun kwalitatief onderzoek is gekozen voor een meerjarige gevalstudie waarin processen, interventies en organisatorische condities in kaart zijn gebracht. Daarnaast zijn verschillende opinies en perspectieven van leraren en schoolleiders betrokken. De vier punten waar zij zich op gericht hebben zijn de context, individuele docent factoren, leren door docenten en leiderschap. Succes hebben zij gedefinieerd als diepe, brede en duurzame verankering van een innovatie in de organisatie of binnen zelfstandige organisatie eenheden. Vernieuwen op basis van kennis, zowel de wetenschappelijke kennisbasis als de kennis van de context, draagt bij aan beter begrip van en inzicht in de praktijk. Als de visieontwikkeling vertaald is in concrete doelen, omschreven in resultaten op het gebied van persoonlijke en professionele ontwikkeling van medewerkers, in een vastge-

stelde inrichting van de organisatie, ondersteunt dit de schoolontwikkeling duurzaam. Het onderzoek van Rikkerink en Verbeeten heeft twee belangrijke inzichten opgeleverd:

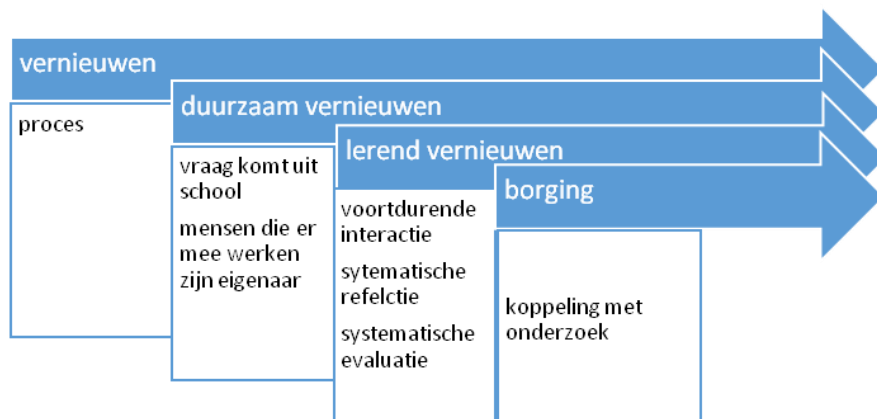
1 Onderwijsinnovaties moeten bestudeerd worden vanuit het perspectief dat schoolorganisaties levende systemen zijn waarin dynamische en cyclische processen een cruciale rol spelen. Rikkerink en Verbeeten noemen in dit kader recursiviteit, een structuur die in staat is zichzelf eindeloos te herhalen.

2 Het ontwikkelingsdoel van de school moet vooral door alle leidinggevenden van de school de basis zijn voor hun handelen in de praktijk. Rikkerink en Verbeeten noemen dit betekenisgeving. Betekenisgeving, stellen zij, is van groot belang voor het leidinggeven aan de omzetting van de opbrengst van leerprocessen van het ene naar een ander niveau.

Zowel de vier genoemde punten waarop het onderzoek van Rikkerink en Verbeeten zich heeft gericht als de inzichten die dit onderzoek hebben opgeleverd, zijn relevant voor het onderzoek naar lessen ter verbetering van de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum. Ook in dit onderzoek is gezocht naar factoren die van invloed zijn op het versterken en borgen van een innovatietraject in de school, op succesvolle ontwikkelingen van de Academische Opleidingsschool.

Net als Rikkerink en Verbeeten (2011), maken Geijssel en Van Eck (2011) onderscheid tussen een duurzame vernieuwing en duurzaam vernieuwen. Een duurzame vernieuwing beschrijven zij als het product van hetgeen er wordt veranderd. Duurzaam vernieuwen definiëren zij als een proces, een manier waarop mensen in een school werken - gedrag dus - aan het veranderen van hun werk. De grootste kans dat vernieuwen duurzaam is, is als de vraag naar verandering, vernieuwing en verbetering uit de school komt en als de mensen die ermee werken zich eigenaar voelen. In het onderwijs manifesteert een innovatie zich altijd in gedrag dat is ingebed in een dagelijkse routine (Waslander, 2011). Met innovaties worden doorgaans nieuwe werkwijzen, didactiek, programma's of onderwijsconcepten bedoeld, die in een school worden ingezet. Rob Martens (2011) schrijft in het woord vooraf van *Leren van Expeditie durven, delen, doen* dat lerend vernieuwen dwingt tot voortdurende interactie, systematisering en reflectie. Hij geeft ook aan dat de situatie op scholen ingewikkelder is dan te voren te bedenken is. Lerend vernieuwen noemt hij een concept dat benadrukt dat de uitkomst van een complexe vernieuwing tevoren vaak ongewis is. Tijdens het leerproces is het dus belangrijk systematisch te evalueren aan de hand van duidelijke doelen. De koppeling van vernieuwing en onderzoek doen kan systematische reflectie en evaluatie in een school borgen (Waslander, 2011). Het maken van keuzes voor een volgende stap in de ontwikkeling kan daardoor met kennis van zaken gemaakt worden. Kortom, schoolontwikkeling is een proces ofwel een manier van werken 'aan het veranderen van het werk' (Geijssel & Van Eck, 2011). Schoolontwikkeling kan toonbaar gemaakt worden in vernieuwing in de school, verbreding van projectopbrengsten en borging van projectopbrengsten. De situatie op scholen is echter ingewikkelder dan te voren te bedenken is en de uitkomst van vernieuwingen is vaak ongewis (Martens, 2011).

In figuur 2 is een samenhang van de processen van vernieuwen, duurzaam vernieuwen, lerend vernieuwen en borging in de school als professionele leeromgeving gevisualiseerd, waarmee tot uitdrukking wordt gebracht hoe deze processen elkaar kunnen versterken en welk verschil in focus zich daarbij voordoet.

Figuur 2 Van vernieuwing naar borging in de school als professionele leeromgeving.

In figuur 2 komt tot uitdrukking hoe duurzaam en lerend vernieuwen van belang zijn voor de borging van een vernieuwing in de ontwikkeling van de school als professionele leeromgeving waarin recursiviteit kan ontstaan. Uit onderzoek van Rikkerink en Verbeeten (2011), Geijsel en Van Eck (2011) en Geijsel, van Eck en Volman (2014) is afgeleid dat leiderschap gericht op duurzaam en lerend vernieuwen van groot belang is voor de borging van een AO in de school als professionele leeromgeving. Dit is het kader van waaruit in dit onderzoek gekeken gaat worden naar de ontwikkeling van Academische Opleidingsscholen in verschillende contexten, opdat inzichten kunnen worden afgeleid over het leidinggeven aan duurzaam en lerend vernieuwen in en rondom een Academische Opleidingsschool.

2.3 Samenwerking bij onderzoek in de school

Schenke, Volman, Van Driel, Geijsel en Sligte (2012) onderzochten cross-professionele samenwerking tussen docenten, schoolleiders en externe partners in ontwikkel- en onderzoeksprojecten op middelbare scholen. Cross-professionele samenwerking beschrijven zij als een situatie waarin verschillende betrokkenen vanwege uiteenlopende redenen samenwerken om via coördinatie en uitvoering van ontwikkel- en onderzoeksactiviteiten en onderlinge communicatie projectdoelen te bereiken. Zij bestudeerden de redenen van de samenwerking, de rol en taakverdeling tussen de betrokkenen en de communicatie tussen de partijen om inzicht te krijgen in de aard van de cross-professionele samenwerking. In het onderzoek komen typen samenwerking naar voren:

- De school is eigenaar van de ontwikkeling en het onderzoek en de onderzoeker ondersteunt
- Er is een integratie van belangen en taken van school en onderzoeker
- De onderzoeker adviseert de stuurgroep; er is geen door docenten geleid onderzoek in de school
- De onderzoeker heeft aanvullend belang in het project en stuurt het onderzoek

Het is de vraag of scholen zich bewust zijn dat deze verschillen zich voordoen en hoe het de relatie met de ontwikkeling van de school als professionele leeromgeving bevordert.

2.4 Samenvattend kader voor dit onderzoek

Dit onderzoek is gericht op mogelijkheden tot leiding geven aan duurzaam vernieuwen, aan het scheppen van condities voor een professionele leergemeenschap met aandacht voor het belang van de Academische Opleidingsschool en met gebruikmaking van de mogelijkheden van de Academische Opleidingsschool. De vraag wordt gesteld *wat er werkt op collega-scholen en wat zou in de context van het Beekdal Lyceum kunnen werken?* Uit de verkenning van de literatuur en het samenvattend kader kunnen de volgende aspecten worden afgeleid die interessant en van belang zijn bij de beantwoording van deze vraag:

- Er is nog weinig zicht op de betekenis van praktijkonderzoek voor de onderwijspraktijk van docenten, de school en de leerling concluderen Lockhorst, Van den Berg en Boogaard (2011). Zij zien wèl positieve neveneffecten van praktijkonderzoek in het onderwijs (verhoging van gevoel van eigenwaarde en werkplezier, een bijdrage van docenten aan de onderzoekcultuur in de school en gevoel van mede-eigenaarschap van het beleid door docenten).
- De inrichting van een schoolorganisatie ondersteunt de schoolontwikkeling en onderwijsinnovaties duurzaam, concluderen Rikkerink en Verbeeten (2011). Zij achten het van belang dat dit bestudeerd wordt vanuit het perspectief van de organisatie.
- De doelen van praktijkonderzoek worden door Van Veen (2012) benoemd als het begrijpen van de eigen context en inzicht krijgen in de praktijk. Snoek (2012) stelt dat praktijkonderzoek van invloed kan zijn op personen, op de schoolorganisatie en buiten de schoolorganisatie.
- Duurzaam vernieuwen wordt door Geijssel en Van Eck (2011) en door Rikkerink en Verbeeten (2011) beschreven als een proces. De grootste kans op duurzaam vernieuwen is er als de actoren die betrokken zijn in dit proces zich eigenaar voelen, dus als het proces betekenis heeft voor hen. Een andere belangrijke factor die wordt genoemd door Rikkerink en Verbeeten is recursiviteit, het cyclische proces van onderzoeken/reflecteren en verbeteren.

3 Doel en onderzoeksvraag

3.1 Doelstelling

Met de aanname dat Academische Opleidingscholen het functioneren van een school als professionele leeromgeving kan bevorderen en vice versa, is onderzocht hoe dit door betrokkenen op vijf andere scholen en de eigen school wordt beleefd.

Het doel van dit onderzoek is begrip te krijgen van de manieren waarop de ontwikkeling van de Academische Opleidingschool en de ontwikkeling van de school als professionele leeromgeving betekenis hebben voor elkaar. De aanname die hieraan ten grondslag ligt was dat de Academische Opleidingschool (opleiden van leraren verbonden met praktijkgericht onderzoek) de ontwikkelingen in de school ondersteunt (Leraar 2020-een krachtig beroep!, ministerie van OCW, 2011).

Uit het theoretisch kader blijkt dat het voor dit onderzoek van belang is dat het onderzoek plaatsvindt vanuit het perspectief van de opzet en vormgeving van de Academische Opleidingschool in de verschillende scholen, dat er gezocht wordt naar eigenaarschap en een vorm van borging (mogelijk door recursiviteit) van de professionele leergemeenschap. Dat betekent dat er ook gezocht wordt naar succes-ervaringen bijvoorbeeld zoals die gevonden zijn door Lockhorst, Van den Berg en Boogaard (2011).

3.2 Vraagstelling

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt *Hoe kunnen successen van andere Academische Opleidingscholen gebruikt worden om de werking van de Academische Opleidingschool van het Beekdal Lyceum te verbeteren zodat er een professionele leergemeenschap kan ontstaan?*

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden worden de volgende deelvragen gesteld:

- Hoe valt de werking van de Academische Opleidingschool binnen vijf collega scholen te typeren en te verklaren?
- Hoe valt de werking van de Academische Opleidingschool binnen het Beekdal Lyceum te typeren en te verklaren en hoe verhoudt dit zich tot de typering en verklaring van de vijf collega-scholen?
- Welke lessen volgen er uit deze vergelijking voor het leidinggeven aan duurzaam en lerend vernieuwen op het Beekdal Lyceum als manier om de AO van betekenis te laten zijn voor de school als professionele leeromgeving?

4 Methode van onderzoek

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is gekozen voor een interviewstudie d.m.v. semi-structureerde interviews onder de docenten en schoolleiders die betrokken zijn bij de Academische Opleidingsschool in vijf scholen en in het Beekdal Lyceum. De opzet en inhoud van de interviews is geïnspireerd door de methodiek 'Appreciative Inquiry', er wordt daarom vooral gezocht naar wat er door de geïnterviewde schoolleiders en docent ervaren wordt als succesvolle schoolontwikkeling ondersteund door de Academische Opleidingsschool.

4.1 Onderzoeksgroep

Dit onderzoek was gericht op het Beekdal Lyceum en op vijf scholen in de regio.

In dit onderzoek is in vijf portretten van Academische Opleidingsscholen gezocht naar hoe een goed functionerende Academische Opleidingsschool volgens de participanten bijdraagt aan de ontwikkeling van een professionele leeromgeving in de school.

Binnen de Stichting Quadraam werken 11 scholen als Academische Opleidingsschool. In deze scholen is de keuze die gemaakt is voor het belang van onderzoek of het belang van opleiden heel verschillend uitgevoerd. Het Beekdal Lyceum is een Academische Opleidingsschool waar opleiden lang de basis is geweest en onderzoek op de tweede plaats kwam. De onderzoekspoot van het Beekdal Lyceum is sinds drie jaar in ontwikkeling. Door in dit onderzoek te kiezen voor scholen in verschillende stadia van ontwikkeling was de kans op lessen voor het Beekdal Lyceum het grootst.

De vijf scholen waar interviews hebben plaatsgevonden kunnen als volgt worden getypeerd:

School A is een vroege voorloper in de Academische Opleidingsschool, een grote school met meerdere locaties. Het element onderzoek is ver ontwikkeld in vergelijking met andere scholen van Quadraam.

School B is gelijktijdig gestart als Academische Opleidingsschool met het Beekdal Lyceum. Deze school heeft een onderzoekloket ontwikkeld.

School C is later gestart als de Academische Opleidingsschool. Het is een school die enige tijd zwak is beoordeeld door de inspectie maar waar nu verbetering zichtbaar wordt. De elementen opleiden en onderzoek functioneren los van elkaar in de school.

School D is een vroege voorloper in de ontwikkelingen van de Academische Opleidingsschool op deze school heeft men zich gericht op opleiden.

school E is gelijk gestart met het Beekdal Lyceum, studenten worden opgeleid in een thuisbasis, dus door een groep docenten. Onderzoek is in ontwikkeling op deze school.

Om inzicht te krijgen in de verschillende kenmerken en verschijningsvormen van (samen)werken is op elk school een schoolleider geïnterviewd en een groep docenten die nauw betrokken zijn bij de Academische Opleidingsschool. De schoolleider is degene die stuurt op processen in de school en vanuit een ander perspectief contacten heeft met betrokkenen van de Academische Opleidingsschool buiten de school. De groep docenten die geïnterviewd is bestond uit de algemeen begeleiders, de onderzoekbegeleiders en de opleiders en een studentbegeleider van de school. Aan de schoolleider en de docenten zijn dezelfde vragen gesteld.

De groep docenten bestond uit algemeen begeleiders, onderzoek begeleiders, opleiders en studentbegeleiders. De algemeen begeleiders van de verschillende scholen hebben dezelfde opleiding gehad

en hebben gezamenlijk een netwerk. Dit geldt ook voor de onderzoeksbegeleiders en de opleiders. De studentbegeleiders hebben een gelijke opleiding gehad en er wordt minimaal drie maal per jaar een netwerk-/scholingsbijeenkomst voor hen georganiseerd door de algemeen begeleiders in samenwerking met de instituutsbegeleiders van de Radboud Docenten Academie en de ILS-HAN. Voor al deze mensen geldt dat zij docent zijn, sommige met een eerstegraads- en andere met een tweede-graadsbevoegdheid en dat zij daarnaast een taak hebben in de Academische Opleidingsschool.

De interviews zijn in deze gemengde groep afgenomen omdat de leden van deze groepen allen duidelijk verschillende taken hebben binnen de Academische Opleidingsschool, gericht op het opleiden van studenten tot leraar. Zij konden daardoor ieder vanuit hun eigen invalshoek aangeven wat zij zien aan positieve aspecten van de Academische Opleidingsschool. Een voordeel van een groepsinterview is dat de leden van de groep elkaar inspireren en aanvullen.

De interviews met de bij de Academische Opleiding betrokken schoolleiders zijn individueel afgenomen.

Kortom, In dit praktijkonderzoek zijn elf interviews afgenomen, twee gesprekken op het Beekdal Lyceum en negen gesprekken op andere scholen:

- zes semigestructureerde interviews met groepen docenten van drie of vier personen, met een taak in de Academische Opleidingsschool (bijlage 1));
- vijf semigestructureerde interviews met schoolleiders die betrokken zijn bij de Academische Opleidingsschool (bijlage 2).

Op school A zijn 3 AO-actoren en een schoolleider geïnterviewd

Op school B zijn 4 AO-actoren en een schoolleider geïnterviewd

Op school C zijn 3 AO actoren en een schoolleider geïnterviewd

Op school D zijn 4 AO actoren en een schoolleider geïnterviewd

Op school E zijn 3 AO actoren geïnterviewd waarvan er één de dubbelrol had actor/ schoolleider.

4.2 De methode Appreciative Inquiry

Appreciative Inquiry is een systematische wijze van onderzoek doen naar de succesvolle praktijken van het werk van mensen. Deze methode gaat er vanuit dat mensen meer vertrouwen hebben in nieuwe ontwikkelingen als die gebaseerd zijn op zaken uit het verleden die als goed ervaren werden. Bouwmans (2004) beschrijft in de onderzoeksmethode Appreciative Inquiry hoe een onderzoeker middels het stellen van vragen naar positieve ontwikkelingen deze ontwikkelingen kan bevorderen.

De vooronderstellingen bij deze methode zijn:

- dat in elke groep mensen iets is wat goed werkt.
- dat waar we op letten onze werkelijkheid wordt
- dat onze werkelijkheid geschapen wordt door taal
- dat er meerdere werkelijkheden mogelijk zijn.

De uitgangspunten van deze methoden zijn:

- dat mensen meer vertrouwen hebben in nieuwe ontwikkelingen als die gebaseerd zijn op zaken uit het verleden die als goed ervaren werden
- dat het stellen van vragen mensen beïnvloed
- dat het van belang is dat verschillen gewaardeerd worden.

Deze methode bestaat eruit dat er systematisch wordt gevraagd naar de succesvolle praktijken van het werk van mensen. Het idee is dat daarmee de neiging om problemen op te lossen wordt doorbroken en de mensen zich meer gaan richten op de mogelijkheden die zij samen ontplooien. In dit praktijkonderzoek is de methode van Appreciative Inquiry gebruikt om docenten en schoolleiders te interviewen over hun succeservaringen over de wijze waarop de ontwikkeling van een Academische Opleidingsschool en de ontwikkeling van de school als professionele leeromgeving elkaar kunnen versterken. Daartoe is een semigestructureerde interview samengesteld geïnspireerd door deze methode.

4.3 Instrumentatie

In dit onderzoek is gekozen voor semigestructureerde interviews omdat op deze wijze de verschillende leden van de groep, ieder met hun eigen expertise, elkaars antwoorden kunnen aanvullen en omdat er de mogelijkheid is tot doorvragen. Op deze wijze kon direct ingespeeld worden op eventuele onduidelijkheden.

De interviews betreffen de volgende hoofdonderwerpen, in lijn met de thema's die uit de verkenning van de literatuur zijn afgeleid.

- De betekenis van praktijkonderzoek voor de onderwijspraktijk
- De relatie tussen de inrichting van de schoolorganisatie en de schoolontwikkeling
- De invloed die praktijkonderzoek kan hebben op personen, de schoolorganisatie en buiten de schoolorganisatie
- Factoren die van invloed zijn op het proces van duurzaam vernieuwen (betekenisgeving, eigenaarschap, recursiviteit)

Om zowel de kenmerken van de verschillende varianten van de Academische Opleidingsscholen als de invloed die de Academische Opleidingsscholen hebben op de professionele leeromgeving te kunnen beschrijven, zijn alle interviews gestructureerd middels de in figuur 3 genoemde vragen.

1 Welke varianten in opzet en vormgeving van de Academische Opleidingsschool doen zich voor bij de verschillende scholen die in dit onderzoek centraal staan?

2 Wat zijn volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders de successen van de Academische Opleidingsschool op het terrein van opleiden en onderzoek tot dusver?

3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidingsschool volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap: op het terrein van mogelijkheden voor de professionele ontwikkeling, ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie en ontwikkeling van de school in de externe context?

4 In hoeverre wordt er volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidingsschool naar schoolontwikkeling?

5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op de schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?

Figuur 3 Onderzoeksvragen die in alle interviews de gesprekken inhoudelijk structureerden.

De eerste vraag van het interview betreft de opzet en vormgeving. Dit is gebaseerd op de conclusie van Rikkerink en Verbeeten (2011) waarin zij aangeven hoe opzet en vormgeving van complexe vernieuwingsprojecten van grote invloed zijn voor de doorvertaling naar schoolontwikkeling. Ook Geijssel en Van Eck (2011) hebben hier op gewezen. In het verlengde hiervan zijn als onderdeel van vraag 1 uit figuur 3 een aantal aspecten bevestigd die in het onderzoek van Rikkerink en Verbeeten (2011) worden genoemd:

- Kennis van de eigen context: bevestigd met sub-vragen over de speerpunten van de school
- De vorm waarin geïnterviewde docenten actief zijn in de school.
- Zichtbaarheid
- Betrokkenheid van de Academische Opleidingsschool-actoren bij de schoolontwikkeling.
- Relevantie: bevestigd met beleving van het effect van het werk van de docenten en schoolleiders
- Ondersteuning geboden door de schoolleiding.

De semigestructureerde interviews (zie bijlage 1) die zijn afgenomen in de groepen duurden twee en een half uur. Per vraag werd de docenten gevraagd deze eerst schriftelijk te beantwoorden. De antwoorden zijn tijdens het interview besproken en ten slotte, waar nodig, schriftelijk aangevuld door de docenten. De interviews werden opgenomen en er was een notulist aanwezig. Het materiaal dat verzameld is van deze interviews is een samenvoeging van een door de docent geschreven antwoord, een verslag van de notulist en de geluidsopname van het interview.

De interviews met schoolleiders (zie bijlage 2) duurden een uur, er was een notulist aanwezig en de interviews zijn opgenomen.

Om betrouwbaarheid en geldigheid te waarborgen zijn de matrices op dezelfde dag verwerkt door twee personen, de onderzoeker en de notulant. Bij verschil van interpretatie is vergaderd over de beste interpretatie. Daarbij zijn tijdens de verwerking van de gegevens de geluidopnamen gebruikt bij twijfel over de interpretatie van antwoorden. De resultatenmatrices van de interviews zijn per respondent(en groep) ter controle aangeboden aan de geïnterviewde docenten en schoolleiders en na hun goedkeuring verwerkt tot een verslag per school.

4.4 Analyse

Categorisering van fragmenten in matrices

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn de interviewfragmenten per school per interviewvraag gesorteerd. Daarna zijn de interviewfragmenten geplaatst in een matrix met op de horizontale as de twee soorten respondenten (docenten, schoolleiders) gevolgd door een kolom inhoudelijke antwoorden (zie bijlage 3).

Voor interviewvraag 1 (opzet en vormgeving) worden op de horizontale as de in 4.4 genoemde zes categorieën geplaatst.

Voor interviewvraag 2 (succeservaringen) worden op de verticale as twee categorieën geplaatst: succes opleiden, succes onderzoek.

Voor interviewvraag 3 (betekenis) worden op de horizontale as drie categorieën geplaatst: individuele professionele ontwikkeling, ontwikkeling van de interne organisatie en ontwikkeling van de school in relatie tot de context.

Voor interviewvraag 4 (sturing) wordt op de horizontale as de kolom sturing op verbreding van Academische Opleidingsschool naar schoolontwikkeling geplaatst.

Voor interviewvraag 5 (verbanden tussen opzet en vormgeving, sturing en succeservaringen) worden op de verticale as drie categorieën geplaatst: successen, sturing op school ontwikkeling, en verschillen in opzet en vormgeving.

Vergelijking van de vijf scholen

Met behulp van deze matrices waarin de interviewfragmenten werken gesorteerd konden de vijf scholen onderling worden vergeleken. Dat is als volgt verlopen:

In het resultatenhoofdstuk zijn de gevonden variaties van opzet en vormgeving, de betekenis van de Academische Opleidingsschool voor de ontwikkeling van de school en de gevonden sturing op de verbreding van de Academische Opleidingsschool op schoolontwikkeling beschreven. De antwoorden

op de vragen zijn geplaatst in tabel 1 onder de indicatoren zoals benoemd voor een professionele leergemeenschap. De antwoorden van de interviews afgenomen op het Beekdal Lyceum zijn op dezelfde wijze verwerkt in tabel 2.

De antwoorden die rechtstreeks te verbinden waren met de indicatoren van een professionele leeromgeving zoals omschreven in het ondernemingsplan van de Academisch Opleidingschool Quadraam zijn in zwart weergegeven. De antwoorden die verbonden konden worden met een goed functionerende Academische Opleidingschool (kennis van de context, samenwerken aan onderwijsontwikkeling en daarmee samenhangend zichtbaarheid, gevoel van relevantie en erkenning) zijn in blauw weergegeven.

Voor dit onderzoek waren de kolommen 'De organisatie leert en ontwikkelt', 'Onderzoekende houding' en 'Nieuwe inzichten door participatie' interessant omdat dit indicatoren zijn waarop een schoolleider direct invloed kan hebben. De ervaring van de docent in opleiding en het studieresultaat van de docent in opleiding vallen minder onder de invloedssfeer van een schoolleider. De analyse is daarom gericht op de eerste drie kolommen uit tabel 1 en 2.

De antwoorden van de interviews zijn verwerkt in de tabellen 1 en 2, in een verslag beschreven en daarna verwerkt in tabel 3.

De inrichting van een schoolorganisatie ondersteunt de schoolontwikkeling en onderwijsinnovaties duurzaam, concluderen Rikkerink en Verbeeten(2011) in hun onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het succes in scholen bij het realiseren van een lastige vernieuwing.

Vanuit de aanname dat Academische Opleidingscholen het functioneren van een school als professionele leeromgeving kan bevorderen en vice versa, is in tabel 3 de inrichting van de schoolorganisatie (opgevraagd als aspecten van opzet en vormgeving, zie 4.3) afgezet tegen de gevonden data in de systematiek van figuur 2 (van vernieuwen naar borging), te weten:

- Borging (mogelijk recursiviteit) in de school als professionele leeromgeving en/ of betekenisgeving wordt genoemd
- Gedeeltelijk borging en/ of betekenisgeving wordt genoemd
- Voorzichtige ontwikkeling wordt genoemd
- Zichtbaarheid wordt genoemd maar geïnterviewde docenten en/ of schoolleider zijn niet tevreden
- Geen overeenstemming tussen geïnterviewde docenten en schoolleider of wordt niet genoemd.

5 Resultaten

De Academische Opleidingsschool is een samenwerking tussen het onderwijs en lerarenopleidingen. In deze samenwerking worden leraren opgeleid en wordt onderzoek gedaan. In dit onderzoek is gezocht naar parels van de Academische Opleidingsschool zowel op het vlak van opleiden als op het vlak van onderzoek doen. De opbrengst bestaat uit zes schoolportretten waarvan vijf scholportretten de input vormen voor de analyse die later gelegd is naast de het schoolportret van het Beekdal Lyceum. In de onderstaande tabel is te lezen wat de kenmerken zijn van de vijf scholen. In deze portretten lag de focus op de toegevoegde waarde van de Academische Opleidingsschool in de ontwikkeling van een professionele leeromgeving zoals benoemd in paragraaf 1.2. In paragraaf 5.2 is te lezen wat de kenmerken zijn van het Beekdal Lyceum beschreven..

De onderligger van deze data bestaat uit het ingevulde interviewformat (bijlage 4), een uitgeschreven verslag (bijlage 5) en een geluidsopname. Voor de analyse van deze data is tabel 1 en voor het Beekdal Lyceum tabel 2 ingevuld. Daarnaast is per school een verslag geschreven, gekoppeld aan de drie indicatoren van een professionele leeromgeving zoals verwoord in het ondernemingsplan van de Stichting Quadraam (*De organisatie leert en ontwikkelt, onderzoekende houding en nieuwe inzichten door participatie*). De Bijlagen 4 en 5 bevatten een ingevuld interviewformat en een uitgeschreven verslag. Alle andere interviews zijn opvraagbaar bij de onderzoeker.

5.1. De geanalyseerde data per school

In het onderstaande figuur is een samenvatting van de uitspraken weergegeven. De uitgeschreven data zijn te vinden in bijlage 5.

De tekst in dit figuur is overwegend in zwart geschreven, dat zijn de antwoorden die rechtstreeks te verbinden zijn met de indicatoren zoals in het ondernemingsplan van de Stichting Quadraam beschreven voor een professionele leeromgeving. De in de eerste kolom blauw gemaakte passages zijn de gegevens zoals beschreven voor de goed functionerende Academische Opleidingsschool (kennis van de context, samenwerken aan onderwijsontwikkeling en daarmee samenhangend zichtbaarheid, gevoel van relevantie en erkenning) in figuur 3.

In tabel 1 zijn voor de vijf scholen waar de interviews zijn afgenomen, de opmerkingen weergegeven over de mate waarin een professionele leeromgeving wordt beschreven door de geïnterviewde collega's.

Indicator	1	2	3	4	5
	De organisatie leert en ontwikkelt	Onderzoekende houding	Nieuwe inzichten door participatie	Ervaring docenten in opleiding	Opleiding docenten in opleiding
Bijzonderheden school A	De AO is een leermeenschap waarin actoren elkaar aanspreken en feedback geven. Actoren hebben regelmatig gevraagd en ongevroegd overleg met de SL	Bij ontwikkeling van team/ schoolplannen worden perspectieven uit onderzoek gebruikt, onderzoekers kennen perspectief van de SL, kennis over docentgedrag dat	In samenwerking met opleidingsinstituten wordt gezocht naar mogelijke verbeteringen van de praktijk van lesgeven, leerwerk taken en onderzoek worden gezamenlijk begeleid,	Heldere gestructureerde omgeving, toegang tot Elektronische Leeromgeving	Veel afgestudeerde studenten blijven als er plaats is

	<p>Speerpunten zijn bij alle AO-actoren bekend, de activiteiten van de AO-actoren vinden in samenhang plaats</p> <p>De AO-actoren zijn zichtbaar in de school</p> <p>De geïnterviewde AO-actoren en SL zien de relevantie van de AO.</p>	<p>ILn motiveert en het programma Leerkracht worden genoemd</p>	<p>theorie en praktijk worden bij elkaar gebracht -> leerplein wijzer is ontwikkeld, -> onderzoek naar docentgedrag dat ILn motiveert, invulling van studiedagen</p>		
Bijzonderheden school B	<p>De AO is geaccepteerd instituut waarin AO-actoren elkaar aanspreken en feedback geven. De verbinding docent-coaches en opleiders zorgt voor goede begeleiding docenten. Speerpunten zijn bij de AO-actoren en SL gedeeltelijk bekend, de activiteiten van de AO-actoren vinden in samenhang plaats</p> <p>De AO-actoren zijn zichtbaar in de school.</p> <p>De geïnterviewde AO-actoren geven aan dat SL de relevantie van de AO meer zou moeten zien.</p>	<p>In een deel van de school wordt onderzoekende houding besproken in POP-gesprekken, stappenplan voor besluitvorming ligt klaar</p>	<p>SL ziet AO-actoren zich ontwikkelen en vraagt de AO om ondersteuning bij ontwikkelen teamplannen, invullen van thematoren AO van het Virtueel Ontwikkelcentrum, invulling van conferentie dagen</p>	<p>Verwachtingspatroon komt overeen met de realiteit, stagiaires draaien volledig mee in de school</p>	<p>Afgestudeerde studenten blijven als er plaats is Algemeen begeleider adviseert SL bij vacature invulling</p>
Bijzonderheden school C	<p>De AO-actoren vormen een kleine gemeenschap die bijdraagt aan samenwerking tussen 2 locaties. Veel actoren volgen trainingen bij het Virtueel Ontwikkelcentrum</p> <p>De AO-actoren en SL noemen verschillende speerpunten, activiteiten vinden</p>	<p>Onderzoeker heeft onderzoek vragen verzameld bij secties</p>	<p>Prettige samenwerking met ILS-HAN</p>	<p>Studenten ervaren school als een warme omgeving</p>	<p>Vacatures worden vaak gevuld met afgestudeerde stagiaires</p>

	<p>niet altijd in samenhang plaats</p> <p>De AO-actoren zijn weinig zichtbaar in de school</p> <p>De geïnterviewde AO-actoren en de SL geven aan de relevantie van de AO niet volledig te zien</p>				
Bijzonderheden school D	<p>De AO-actoren hebben ieder hun eigen speerpunt in de school waarop ze organisatie ontwikkeling steunen, ze weten dat deels van elkaar De algemeen begeleider is voor de portefeuilles HRM AO aanwezig in de schoolleiding</p> <p>De AO-actoren noemen hun eigen speerpunten, activiteiten vinden niet altijd in samenhang plaats.</p> <p>AO-actoren zijn in teams en in school zichtbaar</p> <p>De geïnterviewde AO-actoren zien de relevantie van de AO</p>	Onderzoeken gericht op speerpunten van schoolplan, secties formuleren in augustus hun onderzoek vragen De vraag van de SL aan het onderzoek team groeit.	In samenwerking met opleidingsinstituten wordt gezocht naar mogelijke verbeteringen van de praktijk van lesgeven en de praktijk in de secties, docent-experts ontwikkelen leerwerkta-ken	Gestructureerde inzet van verschillende soorten studenten	Zowel leerwerk taken als onderzoek worden goed begeleid, het komt regelmatig voor dat studenten blijven als docent
Bijzonderheden school E	<p>De algemeen begeleider en de opleider werken aan teamvorming, waardevrij feedback geven wordt bewust geoefend, de SL wordt op basis van kennis ondersteund (HR en onderwijs ontwikkeling) door de algemeen begeleider</p> <p>De geïnterviewde AO-actoren hebben de-</p>	De onderzoeker is vraagbaak, het onderzoek team is een leer-gemeenschap waarin systematisch wordt gewerkt, de secties werken met een doorlopende leerlijn	In samenwerking met ILS-HAN wordt gezocht naar mogelijke verbeteringen van de praktijk van lesgeven en de praktijk in de secties, scholing en verdieping zorgt voor meer motivatie van zittende leraren, er wordt meer naar buiten gekeken dan voorheen	Helder gestructureerde omgeving met jaar-agenda gericht op stage begeleiding	Zowel leerwerk taken als onderzoek worden goed begeleid; het komt regelmatig voor dat studenten blijven als docent

	<p>zelfde speerpunten, de SL noemt 2 speerpunten, één gelijk aan de AO-actoren en een eigen speerpunt, activiteiten vinden in groeiende samenhang plaats.</p> <p>De AO-actoren zijn in thuisbasis en in school zichtbaar.</p> <p>De geïnterviewde AO-actoren en de SL zien de relevantie van de AO, de SL wil meer invloed zien van de AO-actoren</p>		<p>een onderwijsblok vmbo ontwikkeld voor de ILS-HAN</p>		
--	---	--	--	--	--

Tabel 1 Kenmerken van een professionele leeromgeving in de vijf Academische Opleidingsscholen.

Verslag per school a.d.h.v. drie indicatoren van een professionele leeromgeving zoals verwoord in het ondernemingsplan van de Stichting Quadraam (De organisatie leert en ontwikkelt, onderzoekende houding en nieuwe inzichten door participatie).

Op **school A** werkt de Academische Opleidingsschool als een leergemeenschap waarin actoren elkaar aanspreken en feedback geven.

Op deze school wordt praktijkgericht onderzoek uitgevoerd, gericht op de eigen praktijk door studenten, docenten en een groep docenten. Er vindt zoals Van Veen (2012) dat noemt een professionele ontwikkeling van leraren plaats, gericht op kennis van de eigen context. De neveneffecten van dit praktijkonderzoek komen overeen met de neveneffecten die ook door Lockhorst, Van den Berg en Boogaard (2011) genoemde worden, (de effecten: gevoel van eigenwaarde, werkplezier, bijdrage aan onderzoekcultuur in de school, gevoel van mede-eigenaarschap van het schoolbeleid).

De geïnterviewde AO-actoren in dit onderzoek geven aan regelmatig gevraagd en ongevraagd overleg te hebben over beleid met leden van de schoolleiding. Er wordt school-breed onderzoek gedaan en de schoolleiding heeft de eerste onderzoeksresultaten overgenomen. Resultaten uit dit onderzoek hebben invloed op de schoolontwikkeling zoals beschreven door Geijssel et al. in *Leiding geven aan onderzoek* (2014) voor zowel de individuele docenten als de schoolorganisatie. Bij het ontwikkelen van teamplannen en schoolplannen worden perspectieven uit onderzoek gebruikt en de onderzoekers kennen het perspectief van de schoolleiding. Er is hier sprake van recursiviteit zoals Rikkerink en Verbeeten dat noemen in *Leiding geven aan lerend vernieuwen* (2011).

Er is sprake van cross-professionele samenwerking tussen docenten en opleidingsinstituten zoals Schenke et al. (2012) die beschrijven in *Cross-professionele samenwerking in de context van ontwikkel- en onderzoeksprojecten in het voortgezet onderwijs*. School A is eigenaar van de ontwikkeling en er is een integratie van belangen en taken tussen de instituten en de school. De geïnterviewde AO-actoren geven aan zichtbaar te zijn in de school en voor de opleidingsinstituten waar zij mee samenwerken.

In de interviews worden alle omschreven indicatoren voor een goed functionerende Academische Opleidingsschool onderschreven door de AO-actoren en de schoolleider. De geïnterviewde actoren en de geïnterviewde schoolleider zien de relevantie van de Academische Opleidingsschool. De speerpunten, het ontwikkelingsdoel zoals Rikkerink en Verbeeten (2011) dat noemen, zijn in algemene termen bij alle geïnterviewde actoren bekend en de activiteiten van de AO-actoren vinden in samenhang plaats. De AO-actoren zijn zichtbaar in de school en communicatie vindt op verschillende wijze plaats tussen partijen in de school en tussen school en opleidingsinstituten.

Op **school B** werkt de Academische Opleidingsschool als een leergemeenschap waarin actoren elkaar aanspreken en feedback geven.

De verbinding tussen docent-coaches en opleiders zorgt voor goede begeleiding van docenten. Op de school wordt praktijkgericht onderzoek uitgevoerd, gericht op de eigen praktijk, door studenten en docenten. Zoals bepleit door Earl en Katz (2006) heeft de onderzoekbegeleider een stappenplan gemaakt ter ondersteuning van besluitvorming. Van de neveneffecten van praktijkonderzoek zoals beschreven door Lockhorst, Van den Berg en Boogaard (2011) wordt een verhoogd gevoel van eigenwaarde en werkplezier genoemd. Over de bijdrage aan onderzoekcultuur in de school zijn de AO-actoren nog onzeker en er is een beperkt gevoel van mede eigenaarschap van het beleid van de school. De wens tot meer eigenaarschap en een voornemen om daar actie in te ondernemen worden nadrukkelijk genoemd.

In een deel van de school wordt onderzoekende houding besproken in POP-gesprekken. De geïnterviewde schoolleider ziet de AO-actoren zich ontwikkelen en vraagt de Academische Opleidingsschool om ondersteuning bij het ontwikkelen van teamplannen. Deze vraag om ondersteuning is gebaseerd op de onderzoekende houding, de vaardigheid om data te verzamelen ter ondersteuning van beleidskeuzes en de kennis van de eigen context zoals Schildkamp en Kuiper (2010) die benoemen bij AO-actoren. Er is een professionele samenwerking tussen docenten en instituten op het gebied van opleiden. De AO-actoren zijn actief betrokken bij het invullen van trainingen voor het Virtueel Ontwikkelcentrum, met de invulling van conferentiedagen in de school en met het geven van scholing over het profiel van de school. Hierin wordt betekenisgeving genoemd door de geïnterviewde AO-actoren zoals beschreven door Rikkerink en Verbeeten (2011).

In de interviews worden de omschreven indicatoren voor een goed functionerende Academische Opleidingsschool gedeeltelijk onderschreven door de AO-actoren en de schoolleider. De AO-actoren zien de relevantie van de Academische Opleidingsschool, zij spreken de wens uit dat de schoolleiding de relevantie meer zou zien. De geïnterviewde schoolleider geeft aan de relevantie van de Academische Opleidingsschool wel te zien. In de interviews komen de door AO-actoren en de geïnterviewde Schoolleider genoemde speerpunten, ontwikkelingsdoelen genoemd door Rikkerink en Verbeeten (2011), gedeeltelijk overeen. De activiteiten van de AO-actoren vinden in samenhang plaats. De AO-actoren zijn zichtbaar in de school en voor de opleidingsinstituten.

Op **school C** werkt de Academische Opleidingsschool als een kleine, weinig zichtbare, gemeenschap die op het vlak van onderzoek doen bijdraagt aan samenwerking tussen de twee locaties.

Deze Academische Opleidingsschool werkt als een klassieke stageschool. Studenten worden goed begeleid in hun stage en bij hun onderzoek. Veel studentbegeleiders volgen trainingen bij het Virtueel Ontwikkelcentrum, deze trainingen zijn gericht op het begeleiden van studenten. Werkplezier en gevoel van eigenaarschap komen voort uit contact met studenten en de ILS-HAN en de waardering die daarover door studenten wordt uitgesproken. Als er ruimte is in de formatie blijven afgestudeerde studenten als docent op de school. Op de school wordt praktijkgericht onderzoek uitgevoerd door

studenten, de begeleiding en beoordeling daarvan is gestructureerd en heeft een positie in het rooster.

De schoolleiding heeft weinig tot geen contact met de AO-actoren en vanuit de teams is weinig belangstelling voor de Academische Opleidingsschool. De AO-actoren voelen zich niet bij machte om invloed uit te oefenen op de ontwikkeling van de school zoals Geijsel et al. (2014) die beschrijven. Er is geen betekenisgeving zoals Rikkerink en Verbeeten (2011) die beschrijven. Sinds 2014 vraagt de onderzoekbegeleider onderwerpen van onderzoek op bij de secties in een poging de Academische Opleidingsschool te verbinden met ontwikkelingen in de school. De twee onderzoeksbegeleiders van de twee afdelingen werken samen en ondersteunen elkaar, zij zijn op zoek naar verbinding met schoolontwikkeling.

Op de school heeft een flink aantal wisselingen van schoolleiding plaatsgevonden en de aandacht in de school is gericht op 'het hoofd boven water houden' zoals de geïnterviewde AO-actoren dat noemen. Het afgelopen jaar was er geen algemeen begeleider en geen opleider in de school. De AO-actoren en schoolleiding noemen verschillende speerpunten en activiteiten van de Academische Opleidingsschool worden weinig tot niet gezien door de schoolleiding. De geïnterviewde AO-actoren en de geïnterviewde schoolleider geven aan de relevantie van de Academische Opleidingsschool te zien als opleidingsplek voor nieuwe docenten, de AO-actoren geven aan meer te willen betekenen in de schoolontwikkeling.

Op **School D** hebben de AO-actoren ieder hun eigen speerpunt waarop ze organisatie ontwikkeling steunen in de school. Ze kennen elkaars activiteiten deels wel- en deels niet, daardoor is onderlinge feedback niet voor de hand liggend en vinden activiteiten niet altijd in samenhang plaats.

Op deze school wordt praktijkgericht onderzoek uitgevoerd door studenten en door een enkele docent. De onderzoeken worden zo veel mogelijk gekoppeld aan vragen vanuit de secties en thema's uit het schoolplan. Er wordt daarin gezocht naar methodologisch werken zoals Bolhuis dat beschrijft in *Onderzoek in de Lerarenopleiding: welk onderzoek waarom?* (2012) De onderzoekbegeleider merkt op dat de schoolleiding steeds meer ondersteuning van onderzoek vraagt bij beleidskeuzes. De opleiders worden ingeschakeld voor scholing van studenten en van zittende leraren in de school. Docent-experts ontwikkelen leerwerktaken voor studenten.

In samenwerking met opleidingsinstituten wordt gezocht naar mogelijke verbeteringen van de praktijk van lesgeven en de praktijk in de secties, daardoor zijn de AO-actoren zichtbaar in de school. Deze samenwerking vindt plaats tussen opleiders, docent-experts en de opleidingsinstituten. De school is eigenaar van de samenwerking. Binnen school D lijken drie verschillende groepen eigenaar te zijn, er lopen drie parallelle communicatiestromen, de algemeen begeleider zorgt voor de communicatie met de schoolleiding, de opleiders communiceren met de teams en de onderzoeker communiceert met de secties.

Sturing op de Academische Opleidingsschool vindt plaats door de algemeen begeleider. De algemeen begeleider is lid van de schoolleiding voor de portefeuilles HRM en de Academische Opleidingsschool, hij doet voorstellen die over het algemeen worden overgenomen door de schoolleiding. De sturing op de Academische Opleidingsschool heeft zich tot voor kort voornamelijk gericht op opleiden, de relevantie van onderzoek begint meer erkend te worden.

Op **school E** werkt de Academische Opleidingsschool als een kleine, groeiende, gemeenschap waarin waardevrij feedback geven bewust wordt geoefend en activiteiten in groeiende samenhang plaatsvinden.

Het onderzoeksteam bestaande uit studenten en leraren is een leer-gemeenschap waarin systematisch wordt gewerkt en de onderzoekbegeleider is vraagbaak voor zowel studenten als leraren. De secties werken ondersteund door de AO-actoren aan een doorlopende leerlijn van de vakken. Er wordt voortdurend gezocht naar inzicht en daardoor mogelijke verbeteringen van de praktijk van lesgeven, professionele ontwikkeling, zoals Van Veen (2012) dat beschrijft. De door de AO-actoren ontwikkelde scholing en verdieping zorgen voor meer motivatie van zittende leraren en er wordt meer 'naar buiten' gekeken dan voorheen.

In samenwerking met ILS-HAN wordt gezocht naar verbetering van de praktijk van lesgeven. In deze cross-professionele samenwerking zoals beschreven door Schenke et al. (2012), is een integratie van belangen en taken van school E en ILS-HAN ontstaan. Daarin is een onderwijsblok ontwikkeld waarin studenten gericht kennismaken met onderwijs op het vmbo. De geïnterviewde AO-actoren geven aan zichtbaar te zijn in de school en voor de ILS-HAN.

De schoolleiding wordt op basis van kennis ondersteund (HRM en onderwijsontwikkeling) door de algemeen begeleider van de Academische Opleidingsschool. De AO-actoren hebben dezelfde speerpunten, de geïnterviewde schoolleider noemt 2 speerpunten waarvan er één overeenkomt met de door de AO-actoren genoemde speerpunten. Bij navraag herkennen de AO-actoren het tweede speerpunten van de geïnterviewde schoolleider wel. De relevantie van de Academische Opleidingsschool wordt door zowel de geïnterviewde AO-actoren als door de geïnterviewde schoolleider gezien. De geïnterviewde schoolleider spreekt de wens uit dat er meer interactie komt met de zich ontwikkelende Academische Opleidingsschool in de school, hij vraagt om duurzaam vernieuwen zoals Geijsel en Van Eck (2011) dat beschrijven.

5.2 Samenvatting van de resultaten per interviewvraag

Vraag 1 Welke varianten in opzet en vormgeving van de Academische Opleidingsschool doen zich voor bij de verschillende scholen die in dit onderzoek centraal staan?

Alle geïnterviewde Academische Opleidingsscholen richten zich op onderwijs en onderzoek. De basisvarianten in opzet en vormgeving die zich voordoen zijn te onderscheiden in de positionering/wijze van inzetten van opleiders in de school en de positionering /wijze van inzetten van de onderzoekers.

Opleiders worden in school A, B, D en E ingezet als opleiders voor alle docenten, dus niet zuiver gericht op de studenten. Dit gebeurt op studiedagen/ conferenties, in de begeleiding van nieuwe docenten en als coach voor docenten met een vraag.

Onderzoekers worden op school A ingezet voor ondersteuning van onderwijsontwikkeling. De kanttekening die daarbij gemaakt wordt is dat de onderzoekers met een eigenstandige vraag gebaseerd op kennis van de speerpunten van de school) in overleg zijn getreden met de opleidingsinstituten en een onderzoek hebben opgezet. De resultaten daarvan zijn overgenomen door de schoolleiding en daarop wordt langlopend vervolgonderzoek gedaan door het onderzoeksteam. Data uit dit onderzoek heeft beleidsvorming ondersteund en de vraag om vervolgonderzoeken door de schoolleiding geactiveerd zoals Earl en Katz (2006) dat beschrijven. Op school B en school E wordt door de schoolleiding aan onderzoekers om ondersteuning gevraagd bij het ontwerp van onderwijsvernieuwing. Hoe die ondersteuning vorm moet krijgen is nog niet altijd helder. Op school B is in dat kader een stappenplan gemaakt ter ondersteuning van systematisering van het nadenken over schoolontwikkeling gemaakt. De onderzoeker van school B is nog niet tevreden over het gebruik van dit stappenplan.

De sturing op de keuze van onderzoek is weinig zichtbaar op de geïnterviewde scholen. Onderzoekers zijn op zoek naar een eigen positie, op school C en D neemt de onderzoeker actief contact op met secties over ontwerp- of onderzoeksvragen. Op school C werken de onderzoekbegeleiders van de locaties samen, zij geven aan dat daar systematische interactie en reflectie plaatsvindt. Op school E worden de secties begeleid in het maken van een doorlopende leerlijn. Er worden onderzoeksonderwerpen aangereikt aan studenten vanuit de secties en/of vanuit het schoolplan. Studenten hebben op alle geïnterviewde scholen de vrijheid om een ontwerp of onderzoeksonderwerp te kiezen.

Er is een groot verschil in de omvang van het AO-team (het team bestaande uit opleiders, onderzoekers en de algemeen begeleider in de school), er zijn teams die uit meer dan 12 leraren bestaan maar er zijn ook AO-teams van 3 leraren.

Vraag 2 Wat zijn volgens de AO-actoren en de schoolleiders de successen van de Academische Opleidingsschool op het terrein van opleiden en onderzoek tot dusver?

Alle geïnterviewde AO-actoren noemden als eerste het succesvol opleiden van studenten en het kunnen plaatsten van afgestudeerde studenten in de school.

Opleiden werd door vier Academische Opleidingsscholen verbonden met het begeleiden van nieuwe docenten en met het verder opleiden van zittende docenten. Middels de Academische Opleidingsschool wordt op deze scholen met kennis van de relevantie voor de school (Snoek, 2012) in dialoog met de schoolleiding input voor schoolontwikkeling gegeven.

De scholen die sterk gericht waren op onderzoek, noemen de onderzoeken en de positieve invloed daarvan op de praktijk in de school. De voorbeelden die genoemd werden, waren de groeiende onderzoekende houding en borging van kwaliteit, deze zaken vallen onder schoolontwikkeling zoals Geijsel, Van Eck en Volman (2014) dit beschrijven in *Leiding geven aan onderzoek*. Op twee van de geïnterviewde Academische Opleidingsscholen werd onderzoek gedaan door individuele leraren en op één school door een groep leraren. Er werd positief geoordeeld over de professionele ontwikkeling van de onderzoekers, invloed op schoolontwikkeling werd niet gezien. Op de school waar een groep docenten onderzoek doet, werd wel een positieve invloed op schoolontwikkeling genoemd.

Op vier scholen werd aangegeven dat er een groeiende kennis van de eigen context was en dat de onderzoekende houding groeide zowel bij de schoolleiding als bij collega's. Op één school is een stappenplan gemaakt waarmee op data gebaseerde beleidskeuzes kunnen worden gemaakt. Op twee scholen werd aangegeven dat schoolleiders vragen om data en/of feedback aan AO-actoren in de voorbereiding van beleidsbeslissingen. Deze schoolleiders vroegen om praktijkonderzoek zoals beschreven door Van Veen (2012) om inzicht te krijgen in de praktijk, zodat gebaseerd op die inzichten beleidsbeslissingen kunnen worden genomen.

Vraag 3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidingsschool volgens de AO-actoren en de schoolleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap?

Professionele ontwikkeling

De Academische Opleidingsschool heeft volgens de geïnterviewde AO-actoren en schoolleiders een positieve invloed op de professionele ontwikkeling van de betrokkenen van de Academische Opleidingsschool. Er wordt meer systematisch gewerkt en er is een gevoel van mede eigenaarschap van de schoolontwikkeling bij leraren.

Functioneren van de interne organisatie

Op vier van de vijf scholen waren zowel de AO-actoren als ook de schoolleiders van mening dat de Academische Opleidingsschool een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie, hierbij werden interne scholing door AO-actoren, conferenties mede georganiseerd door AO-actoren en begeleiding van zittende leraren genoemd. Belangrijke elementen hierin zijn: praktijkrelevantie en methodologisch werken, zoals Bolhuis (2012) dat benoemt en kennis van de eigen context samengebracht met de wetenschappelijke kennisbasis, zoals Schildkamp (2012) dat benoemt. Op deze vier scholen werd een relatie genoemd met het schoolplan, of hier echt invloed wordt uitgeoefend vanuit de Academische Opleidingsschool durfden de geïnterviewde AO-actoren niet te stellen, ze gaven aan dit wel graag te willen (betrokkenheid). De geïnterviewde schoolleiders gaven aan dat de Academische Opleidingsschool invloed *kan* hebben.

Ontwikkeling van de school in de externe context

Op alle scholen kwam aan de orde dat er ontwikkeling plaatsvindt in de samenwerking met externe partijen. Deze externe context werd door twee scholen benoemd als de samenwerking met de opleidingsinstituten. Op één school werd er nauw samengewerkt in het kader van onderzoek, er is daar sprake van een integratie van belangen en taken van de school en de onderzoeker. Op een andere school is de samenwerking gericht op het samen ontwerpen van onderwijs op het opleidingsinstituut. Op vier scholen werd ontwikkeling genoemd in de externe context van het Virtueel Ontwikkelcentrum van Quadraam. In het Virtueel Ontwikkelcentrum is een structuur gemaakt van leren van en met elkaar, van systematisch zoeken naar mogelijkheden van onderwijsontwikkeling door medewerkers van de verschillende Quadraam-scholen.

Vraag 4 In hoeverre wordt er volgens de AO-actoren en de schoolleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidingsschool naar schoolontwikkeling?

De vraag of sturing op verbreding van de Academische Opleidingsschool naar schoolontwikkeling plaatsvindt, werd door drie schoolleiders positief beantwoord en twee schoolleiders gaven aan dat dit zou moeten. De geïnterviewde schoolleiders gaven aan dat zij voornamelijk sturen middels facilitering en positionering van de AO-actoren. De sturing werd door schoolleiders en AO-actoren beschreven als: vragen om ondersteuning bij scholing van collega's, vragen om ondersteuning bij personele inzet, vragen om ondersteuning bij het maken van teamplannen, facilitering en positionering van AO-actoren en de open houding van de schoolleiding naar de AO-actoren.

Vernieuwing in de school en verbreding en borging van projectopbrengsten, zoals genoemd door Geijsel, Van Eck en Volman (2014), werd op school A en E benoemd door de AO-actoren en de schoolleiders. De AO-actoren gaven daarbij aan dat zij de richting van vernieuwing kiezen met kennis van de visie van de schoolleiding. In de gesprekken werden lopende ontwikkelingen als voorbeeld genoemd.

Bij de vraag naar de speerpunten van de Academische Opleidingsschool was er op school A volledige overeenstemming tussen de schoolleiding en de AO-actoren, het ontwikkelingsdoel, de betekenisgeving, is daar de basis van het handelen. Rikkerink en Verbeeten (2011) geven aan dat deze betekenisgeving van groot belang is voor de omzetting van de opbrengsten van leerprocessen naar een ander niveau. In de tabel is te lezen dat op deze school op alle indicatoren zichtbaarheid en/ of recursiviteit genoemd is.

Vraag 5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op de schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?

Op deze vraag konden de geïnterviewde AO-actoren en de schoolleiders geen duidelijke antwoorden geven zij gaven aan dat zij de sturing op schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de andere scholen niet kenden. De geïnterviewde AO-actoren en schoolleiders hadden weinig of geen beeld van de invloed die opzet en vormgeving zou kunnen hebben op de ervaren successen van de Academische Opleidingschool. Het verband tussen de ervaren successen en de sturing op schoolontwikkeling is daarom maar gedeeltelijk beantwoord. De AO-actoren van drie scholen noemden dat zij met kennis van de visie van de schoolleiding, sturing op schoolontwikkeling.

5.3 De resultaten van het Beekdal Lyceum

In de onderstaande tabel zijn voor het Beekdal Lyceum de opmerkingen weergegeven over de mate waarin een professionele leeromgeving wordt beschreven door de geïnterviewde collega's. De uitgeschreven data zijn te vinden in bijlage 6.

De tekst in dit figuur is overwegend in zwart geschreven, dat zijn de antwoorden die rechtstreeks te verbinden zijn met de indicatoren zoals in het ondernemingsplan van de Stichting Quadraam beschreven voor een professionele leeromgeving. De in de eerste kolom blauw gemaakte passages zijn de gegevens zoals beschreven voor de goed functionerende Academische Opleidingschool (kennis van de context, samenwerken aan onderwijsontwikkeling en daarmee samenhangend zichtbaarheid, gevoel van relevantie en erkenning) in figuur 3.

Indicator:	1	2	3	4	5
	De organisatie leert en ontwikkelt	Onderzoekende houding	Nieuwe inzichten door participatie	Ervaring docenten in opleiding	Opleiding docenten in opleiding
Bijzonderheden Beekdal Lyceum	De AO is nog geen team, de individuele leden dragen bij aan school ontwikkeling, de SL wordt op basis van kennis ondersteund (HR en onderwijs ontwikkeling) Actoren noemen dezelfde speerpunten, de SL noemt opleiden, activiteiten vinden soms in samenhang plaats, opleiden en onderzoek, daardoor ontstaat meer samenwerking. Actoren die onderzoek doen zijn een	OCS heeft contact met collega's die onderzoek doen, organiseert presentaties en doet zelf onderzoek naar motivatie. er begint een onderzoekende houding te ontstaan	In samenwerking met ILS-HAN wordt gezocht naar mogelijke verbeteringen van de praktijk van begeleiden en lesgeven. er wordt nu gewerkt aan samen beoordelen	Toegankelijke omgeving voor lio's	Het komt regelmatig voor dat Lio's blijven als docent na hun afstuderen.

	beetje zichtbaar.				
	Relevantie van de AO wordt gezien				

Tabel 2 Kenmerken van een professionele leeromgeving in de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum.

Verslag over het Beekdal Lyceum a.d.h.v. drie indicatoren van een professionele leeromgeving zoals verwoord in het ondernemingsplan van de Stichting Quadraam (De organisatie leert en ontwikkelt, onderzoekende houding en nieuwe inzichten door participatie).

De Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum was nog geen team, elkaar aanspreken of feedback geven werd niet genoemd in het interview. De AO-actoren droegen op persoonlijke titel en niet als team bij aan schoolontwikkeling, ze gaven aan incidenteel zichtbaar te zijn.

Het speerpunt van de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum was tot voor kort opleiden. Er was een klein onderdeel onderzoek, hiervan werd incidenteel gebruik van gemaakt door de schoolleiding in het kader van schoolontwikkeling. De belangstelling van de schoolleiding was gericht op producten, vernieuwingen, zoals Geijssel en Van Eck (2011) dat beschrijven. De onderzoekbegeleider doet zelf onderzoek, heeft contact met collega's die onderzoek doen en organiseert sinds 2014 presentaties van onderzoeksresultaten. Over de betekenis of over de bijeffecten van praktijkonderzoek (verhoging van gevoel van eigenwaarde en werkplezier, een bijdrage van docenten aan de onderzoek cultuur in de school en gevoel van mede eigenaarschap van beleid door docenten) zoals Lockhorst, Van den Berg en Boogaard (2011) die noemen, valt te zeggen dat gevoel van eigenwaarde en werkplezier verhoogd is bij de AO-actoren. De cursus *Leerwerkplek Ieren 2* wordt al een aantal jaar gegeven door opleiders van het Beekdal Lyceum in samenwerking met de ILS-HAN.

In samenwerking met ILS-HAN en de Radboud Docenten Academie wordt gezocht naar mogelijke verbeteringen van de praktijk van begeleiden en lesgeven. Daarin wordt gewerkt aan samen beoordelen van lessen en van onderzoek. Hierin vindt integratie plaats van belangen en taken van school en opleidingsinstituten op het gebied van begeleiden en opleiden (Schenke et al., 2012). Op verzoek van de instituutbegeleiders van de opleidingsinstituten is de schoolleiding meer betrokken bij de Academische Opleidingsschool. Deze samenwerking tussen school, ondersteund door de schoolleiding en de opleidingsinstituten, is gestart in 2014 en is dus nog in ontwikkeling.

De relevantie van de Academische Opleidingsschool werd gezien, de AO-actoren hadden dezelfde speerpunten, de geïnterviewde schoolleider noemde opleiden, tussen de AO-actoren en de schoolleider is dus nog verschil van inzicht. De activiteiten van de AO-actoren vinden gedeeltelijk in samenhang plaats, een opleider is zelf bezig met onderzoek, daardoor ontstond meer samenwerking tussen deze AO-actoren. Door de presentaties van onderzoeksresultaten wordt de Academische Opleidingsschool meer zichtbaar gemaakt. De schoolleiding ontwikkelt een onderzoekende houding en vraagt meer om ondersteuning op het vlak van HRM en onderwijsontwikkeling. Er wordt gewerkt aan een nieuw schoolplan voor de komende 5 jaar, daarmee ontstaat betekenisgeving, geplaatst in figuur 2 is dat het stadium *duurzaam vernieuwen* zoals Geijssel en Van Eck (2011) dit beschrijven.

5.4 Samenvatting van de resultaten van het Beekdal Lyceum per interviewvraag

Vraag 1 Welke varianten in opzet en vormgeving van de Academische Opleidingsschool doen zich voor bij de verschillende scholen die in dit onderzoek centraal staan?

Het Beekdal Lyceum behoort tot de scholen met een klein AO-team bestaande uit een onderzoeker twee opleiders en een algemeen begeleider naast een groep student begeleiders die ingezet worden als er studenten zijn in hun vakgebied.

De opleider werd, waar nodig, ingezet als opleider voor nieuwe docenten. De opleider werd niet ingezet voor scholing voor alle docenten.

De onderzoeker doet eigenstandig langlopend onderzoek, dit werd op afstand gevolgd door de schoolleiding. De schoolleiding betrok de onderzoeker niet bij voorbereiding van beleidsbeslissingen.

Vraag 2 Wat zijn volgens de AO-actoren en de schoolleiders de successen van de Academische Opleidingsschool op het terrein van opleiden en onderzoek tot dusver?

Opleiden werd beschreven als incidenteel verbonden met het begeleiden van nieuwe docenten. De opleiders spelen een actieve rol bij opleiden van nieuwe docenten in de eerste fase van hun studie.

Het Beekdal Lyceum heeft enkele onderzoeken gebruikt in de ontwikkeling van de school. De onderzoeken zijn individueel uitgevoerd en waren niet geïnitieerd door de school. De onderzoeker oordeelt positief over de professionele ontwikkeling van de onderzoekers en minder positief over de wijze waarop onderzoek bijdraagt aan schoolontwikkeling.

Vraag 3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidingsschool volgens de AO-actoren en de schoolleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap?

Professionele ontwikkeling

De Academische Opleidingsschool heeft volgens de geïnterviewde AO-actoren en schoolleider een positieve invloed op de professionele ontwikkeling van de betrokkenen van de Academische Opleidingsschool. "Er wordt meer systematisch gewerkt."

Functioneren van de interne organisatie

Op het beekdal Lyceum waren de AO-actoren en de geïnterviewde schoolleider van mening dat de Academische Opleidingsschool weinig invloed heeft op de ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie. Er werd geen relatie genoemd met het schoolplan, er is een grotere betrokkenheid bij het opleiden van leraren-in-opleiding dan bij schoolontwikkeling. De geïnterviewde schoolleider gaf aan dat de Academische Opleidingsschool invloed *kan* hebben.

Ontwikkeling van de school in de externe context

Op het Beekdal Lyceum werd genoemd dat er ontwikkeling plaatsvindt in de samenwerking met de opleidingsinstituten op het gebied van opleiden. Er werd samen gewerkt met collega onderzoekers van andere scholen via het Virtueel Ontwikkelcentrum in het kader van onderzoek.

Vraag 4 In hoeverre wordt er volgens de AO-actoren en de schoolleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidingsschool naar schoolontwikkeling?

Deze vraag werd door de schoolleider voorzichtig positief beantwoord, hij gaf aan dat het in ieder geval zou moeten. De geïnterviewde schoolleiders gaf aan dat er voornamelijk gestuurd werd middels facilitering en positionering van de AO-actoren. De sturing werd door de schoolleider en de AO-actoren beschreven als: vragen om ondersteuning bij begeleiding van nieuwe collega's, vragen om

ondersteuning bij personele inzet, facilitering en positionering van AO-actoren en de open houding van de schoolleiding naar de AO-actoren.

Bij de vraag naar de speerpunten van de Academische Opleidingsschool noemden de AO-actoren en de schoolleider opleiden. De onderzoeker en één opleider noemden daarnaast onderzoek.

Vraag 5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op de schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?

Op deze vraag konden de geïnterviewde AO-actoren en de schoolleider geen duidelijke antwoorden geven. Zij gaven aan dat zij de sturing op schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de andere scholen niet voldoende kenden. De geïnterviewde AO-actoren en schoolleider hadden weinig of geen beeld van de invloed die opzet en vormgeving zou kunnen hebben op de ervaren successen van de Academische Opleidingsschool. Het verband tussen de ervaren successen en de sturing op schoolontwikkeling werd daarom maar gedeeltelijk beantwoord.

5.5 Vergelijking van het functioneren van Academische Opleidingsscholen zoals benoemd door de geïnterviewde AO-actoren en schoolleiders

In de analyse is een vergelijking gemaakt van het functioneren van de vijf onderzochte Academische Opleidingsscholen en het Beekdal Lyceum. De uitgangspunten waarmee tabel 3 is opgezet zijn de inzichten van Rikkerink en Verbeeten (2011) dat de inrichting van een schoolorganisatie de schoolontwikkeling en onderwijsinnovaties duurzaam ondersteunt, en de aanname dat Academische Opleidingsscholen het functioneren van een school als professionele leeromgeving kan bevorderen en vice versa. De kenmerken van een goed functionerende Academische Opleidingsschool (figuur 3) zijn in tabel 3 afgezet tegen de gevonden data in de systematiek van figuur 2 (Van vernieuwen naar borging).

Het gaat in tabel 3 om de *zienswijze* van de mensen uit de praktijk en hun schoolleiders op de in dit onderzoek benoemde indicatoren. Door het gebruik van de kleuren is zichtbaar gemaakt dat er verschillen zijn in de beleefde ontwikkeling van de Academische Opleidingsscholen. In de legenda is te lezen hoe de markering beschreven is.

Legenda

Score	Toelichting:
	Borging (mogelijke recursiviteit)en/ of betekenisgeving wordt genoemd
	Gedeeltelijke borging en/of betekenisgeving wordt genoemd
	Voorzichtige ontwikkeling wordt genoemd
	Zichtbaarheid wordt genoemd maar geïnterviewde AO-actoren of schoolleider zijn niet tevreden
	Geen overeenstemming tussen geïnterviewde AO-actoren en schoolleider of wordt niet genoemd

Indicator:	Bewustzijn van de speerpunten (betekenisgeving)	Activiteit en zichtbaarheid van de AO-actoren	Betrokkenheid bij schoolontwikkeling van AO-actoren	Ervaren effect van het werk op schoolontwikkeling	Ondersteuning door schoolleiding
Oordeel: School A					
Oordeel: School B					
Oordeel: School C					
Oordeel: School D					
Oordeel: School E					
Oordeel: Beekdal Lyceum					

Tabel 3 Vergelijking van de vijf geïnterviewde Academische Opleidingsscholen en de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum.

In deze vergelijking van de vijf onderzochte Academische Opleidingsscholen en de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum zijn verschillen zichtbaar op het vlak van kennis van en relevantie voor de eigen context zoals genoemd door Snoek (2012) en Bolhuis (2012) (kolom 1), op het gebied van activiteit, zichtbaarheid en betrokkenheid zoals genoemd door Waslander (2011) en Geijssel en van Eck (2011) (kolom 2 en 3), op de ervaren effecten van het werk zoals genoemd door Van den Berg en Boogaard (2011) (kolom 4) en op het vlak van ondersteuning door de schoolleiding zoals genoemd door Rikkerink en Verbeeten (2011) (kolom 5).

6 Conclusies en discussie

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde *Hoe kunnen successen van andere Academische Opleidingsscholen gebruikt worden om de werking van de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum te verbeteren zodat er een professionele leergemeenschap kan ontstaan?*

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen gesteld:

- Hoe valt de werking van de Academische Opleidingsschool binnen vijf collega scholen te typeren en te verklaren?
- Hoe valt de werking van de Academische Opleidingsschool binnen het Beekdal Lyceum te typeren en te verklaren en hoe verhoudt dit zich tot de typering en verklaring van de vijf collega-scholen?
- Welke lessen volgen er uit deze vergelijking voor het leidinggeven aan duurzaam en lerend vernieuwen op het Beekdal Lyceum als manier om de Academische Opleidingsschool van betekenis te laten zijn voor de school als professionele leeromgeving?

De antwoorden over de werking van de Academische Opleidingsschool van de vijf onderzochte scholen en het Beekdal Lyceum zijn gegeven in hoofdstuk 5. In de inleiding is het uitgangspunt genoemd dat als de schoolleiding van het Beekdal Lyceum streeft naar een grotere rol van de Academische Opleidingsschool, dat ook meer vraagt. In de conclusies en aanbevelingen wordt beschreven waar de schoolleiding kan doen en wat er verwacht wordt van de AO-actoren in de ontwikkeling van een professionele leeromgeving. Rikkerink en Verbeeten (2011) hebben successen gedefinieerd als diepe, brede en duurzame verankering van een innovatie in de organisatie. De inzichten die hun onderzoek daarover heeft opgeleverd zijn:

1 Onderwijs innovaties meten bestudeerd worden vanuit het perspectief dat schoolorganisaties levende systemen zijn waarin dynamische en cyclische processen een cruciale rol spelen (recursiviteit).

2 Het ontwikkelingsdoel van de school moet vooral door alle leidinggevendenden van de school de basis zijn voor hun handelen in de praktijk (betekenisgeving).

In paragraaf 6.1 is aan de hand van de drie centrale thema's van dit onderzoek beschreven wat er geleerd kan worden van de vijf scholen waar interviews zijn afgenomen. In paragraaf 6.2 is beschreven of de aanbevelingen passen binnen de opzet en vormgeving van het Beekdal Lyceum.

6.1 Welke lessen kunnen geleerd worden?

De Academische Opleidingsschool

Op de scholen waar de speerpunten van de Academische Opleidingsschool door iedereen benoemd konden worden (en eenduidig waren) gaven alle betrokken aan dat zij zich een team voelden. Op school A was er volledige overeenstemming tussen de schoolleiding en de AO-actoren, het ontwikkelingsdoel, de betekenisgeving, is daar de basis van het handelen. Rikkerink en Verbeeten (2011) geven aan dat deze betekenisgeving van groot belang is voor het omzetten van de opbrengsten van leerprocessen naar een ander niveau. In tabel 3 is te lezen dat op deze school voor alle indicatoren zichtbaarheid en/ of recursiviteit genoemd is.

De omvang van de Academische Opleidingsschool-teams is heel verschillend, er zijn AO-teams die uit meer dan 12 leraren bestaan maar er zijn ook teams van 3 leraren. Over de omvang van de teams is in het theoretisch kader niets opgenomen, de vraag is of de mogelijkheid tot voortdurende interactie, systematisering en reflectie zoals door Martens (2012) wordt beschreven haalbaar is voor een team bestaande uit drie leraren. De vraag of er een relatie is tussen de omvang van een AO-team en de mogelijkheden tot voortdurende interactie, systematisering en reflectie vraagt nader onderzoek.

Leraren-in-opleiding hebben op alle geïnterviewde scholen de vrijheid om een ontwerp of onderzoeksonderwerp te kiezen. Sturing op de keuze van hun onderzoek is niet gevonden, kennis over het ontwikkelingsdoel van de school is niet genoemd.

Onderzoekers hebben op alle geïnterviewde scholen vrijheid om een onderzoeksonderwerp te kiezen. Buiten een incidentele vraag om ondersteuning is sturing op de keuze van hun onderzoek is niet gevonden. Op drie scholen is betekenisgeving genoemd, in het kader van opleiden, niet voor onderzoek, terwijl beleidsdocumentatie (zoals "Leraar2020-een krachtig beroep!" van het ministerie van OCW, 2011) wordt verondersteld dat onderzoek een onmisbaar onderdeel is van de ontwikkeling van een school tot professionele leergemeenschap. De geïnterviewde onderzoekers zijn op zoek naar een eigen positie t.a.v. de schoolleiding en t.a.v. secties en voelen zich nog onzeker over hoe ondersteuning van de schoolleiding vorm moet krijgen. De door Snoek (2012) benoemde relevantie voor de lokale context of de door Rikkerink en Verbeeten (2011) genoemde betekenisgeving, moet op de onderzochte scholen door de onderzoeker gevonden worden. Zoals opleiden gekoppeld is aan het ontwikkeldoel van de school geldt dat nog onvoldoende voor onderzoek.

Schoolontwikkeling en vernieuwing

Op de scholen waar opleiders en onderzoekers structureel samenwerken voelden zowel opleiders als onderzoekers zich zichtbaar en goed in positie. Middels de Academische Opleidingsschool wordt daardoor met kennis van de relevantie voor de school (Snoek, 2012) in dialoog met de schoolleiding input voor schoolontwikkeling gegeven.

Respondenten geven aan weinig of geen beeld van de invloed die opzet en vormgeving kan hebben op de ervaren successen van de Academische Opleidingsschool. Het verband tussen de ervaren successen en de sturing op schoolontwikkeling is daarom maar gedeeltelijk beantwoord. De discrepantie in de antwoorden over het functioneren van de interne organisatie tussen AO-actoren en schoolleiders (de AO-actoren gaven aan weinig of geen invloed te hebben op het schoolplan, terwijl de geïnterviewde schoolleiders aangaven dat de Academische Opleidingsschool invloed *kan* hebben) vergt nader onderzoek naar context, individuele docentfactoren, leren door docenten en leiderschap (zie Rikkerink en Verbeeten, 2011).

De twee genoemde externe contexten waarin de Academische Opleidingsscholen zich ontwikkelen zijn:

- Het Virtueel Ontwikkelcentrum van Quadraam met een structuur van leren van en met elkaar, van systematisch zoeken naar mogelijkheden van onderwijsontwikkeling door medewerkers van de verschillende Quadraam-scholen.
- De samenwerking met de opleidingsinstituten, er is daar sprake van een integratie van belangen en taken van de school en de onderzoeker of ontwerper van het opleidingsinstituut.

Onderzoek naar onderzoek-in-de-school

In onderzoek van Schenke et al. (2012) is gebleken dat dergelijke samenwerking met externe partijen ook ge-ent is op specifieke redenen en dat zowel taakverdeling als communicatie hierbij invloed kunnen hebben op de mate waarin deze externe partijen bijdragen aan het functioneren van de AO en de versterking van schoolontwikkeling. Dit impliceert dat verschillende Academische Opleidingsscholen verschillende typen samenwerking zijn aangegaan, dit is goed zichtbaar bij de scholen A en E. Gegeven het onderzoek van Schenke et al. (2012) zal dit ook invloed hebben op hoe de Academische Opleidingsschool en schoolontwikkeling elkaar versterken. Of de scholen zich hiervan bewust zijn is een andere vraag.

In ieder geval komt in dit onderzoek wel naar voren dat respondenten van de scholen die sterk gericht zijn op onderzoek zaken noemen die van belang zijn voor de ontwikkeling van de school, waaronder de groeiende onderzoekende houding, een groeiende kennis van de eigen context en borging van kwaliteit. Dit zijn zaken die Geijssel, Van Eck en Volman (2014) ook beschrijven in *Leiding geven aan onderzoek*, waartoe zij schoolleiders interviewden van de scholen waar onderzoek plaatsvond in het kader van de SLOA-VO-projecten. Ook benoemen deze respondenten een zich ontwikkelende vraag, zoals Van Veen (2012) dat beschrijft, om inzicht te krijgen in de praktijk zodat beleidsbeslissingen kunnen worden genomen op basis van die inzichten.

De professionele ontwikkeling wordt als positief beoordeeld door onderzoekers die als individu onderzoek doen. Snoek en Moens (2011) stellen dat respondenten minder positief reageren over de wijze waarop onderzoek bijdraagt aan schoolontwikkeling. In de interviews wordt ditzelfde antwoord gegeven op de scholen waar leraren individueel onderzoek doen.

Onderzoekers die met collega's samenwerken vertelden dat er in de onderzoeksgroep systematische interactie en reflectie plaatsvindt. Martens (2012) geeft aan dat dat een belangrijke voorwaarde is voor lerend vernieuwen. Respondenten benoemden samen onderzoeken als een positieve invloed op schoolontwikkeling. Op school A heeft het onderzoeksteam een onderzoek geformuleerd en uitgevoerd in overleg met de opleidingsinstituten waarvan de resultaten zijn overgenomen door de schoolleiding en langlopend vervolgonderzoek is gestart. Data uit dit onderzoek heeft beleidsvorming en de vraag om vervolgonderzoeken door de schoolleiding ondersteund zoals Earl en Katz (2006) dat beschrijven.

6.2 Past het geleerde bij het Beekdal Lyceum?

Vanuit de aanname dat verbinding tussen de Academische Opleidingsschool en de ontwikkelingen in de school versterkend werkt voor beide, is gezocht naar successen zoals benoemd door de AO-actoren en schoolleiders van vijf scholen. De in dit onderzoek opgedane kennis over de verschillende manieren van inrichten van- en leiding geven aan de Academische Opleidingsschool biedt de mogelijkheid aanbevelingen te doen over de wijze van leiding geven aan de Academische Opleidingsschool van het Beekdal Lyceum.

Het Beekdal Lyceum heeft zich tot voor kort gericht op onderwijs aan leraren in opleiding en minder op onderzoek. In de opzet en vormgeving heeft de schoolleiding van het Beekdal Lyceum zich lang gericht op de algemeen begeleider die de plaatsing van studenten en de scholing van studentbegeleiders organiseert. De opleiders functioneren in de samenwerking met de ILS-HAN deels in en deels buiten de school. De onderzoeker richt zich in samenwerking met de AO-scholen op de begeleiding van studenten en doet daarnaast een eigen, langlopend, onderzoek. De opleider en de onderzoeker van het Beekdal Lyceum hebben een weinig zichtbare positie in de school en er is weinig communicatie tussen schoolleiding en opleider en onderzoeker.

Aanbeveling: De schoolleiding kan in de voorbereiding van scholingsdagen de algemeen begeleider, de opleider en de onderzoeker meer betrekken. Deze samenwerking kan een meervoudige functie hebben:

- Er kan expertise gebruikt worden vanuit de lokale context (Snoek, 2012);
- Het kan een moment van controle zijn of de speerpunten van de schoolontwikkeling overeenkomen met de scholingsactiviteiten (systematisch werken) (Martens, 2011);
- Het werk van de opleiders en onderzoekers wint aan relevantie voor de schoolontwikkeling en kan daardoor eigenaarschap vergroten (Lockhorst, Van den Berg en Boogaard, 2011).

Aanbeveling: De onderzoeker kan in afstemming met de schoolleiding een grotere rol gaan spelen in de ondersteuning van onderwijsontwikkeling. De kanttekening die daarbij gemaakt wordt is dat uit het onderzoek geen eenduidig beeld komt hoe die ondersteuning vorm moet krijgen. Rikkerink en Verbeeten (2011) bevelen aan dat het ontwikkelingsdoel van de school een belangrijke basis is voor de schoolleider, wat naar voren komt uit de interviews is ondersteunend aan die aanbeveling. Voor ontwikkeling in de school is het van belang dat de schoolleiding het ontwikkeldoel deelt met de onderzoeker (betekenisgeving). Communicatie tussen onderzoeker en schoolleiding is van groot belang voor lerend vernieuwen en de borging van schoolontwikkeling. Over de rol- en taakverdeling in de samenwerking (en de communicatie) tussen onderzoeker en schoolleiding kan op basis van de vijf interviews geen inhoudelijke aanbeveling worden geformuleerd.

Aanbeveling: De schoolleiding van het Beekdal Lyceum kan de mogelijkheid van systematische reflectie en interactie faciliteren door daar aandacht voor te hebben in de communicatie met de onderzoeker en/of door meerdere leraren onderzoek te laten uitvoeren. Investeren in onderzoek lijkt ook op de langere termijn gelegitimeerd te kunnen worden als de schoolleiding streeft naar schoolontwikkeling en de vorming van een professionele leergemeenschap.

De tot nu toe beschreven conclusies en aanbevelingen zijn gericht op de sturing van het interne proces. In de ontwikkeling van de school in de externe context liggen twee mogelijkheden van samenwerken voor de hand: samenwerken binnen met het Virtueel Ontwikkelcentrum van Quadraam en samenwerken met de opleidingsinstituten.

Aanbeveling: De samenwerking met het Virtueel Ontwikkelcentrum onderhouden en intensiveren.

Aanbeveling: De samenwerking met de Radboud Docenten Academie en de ILS-HAN verbeteren en onderhouden. Voor de samenwerking met de instituten kunnen de AO-actoren onderzoeken wat de verschillende belangen zijn, de redenen van samenwerking en wat de taakverdeling (Schenke et al., 2012) daarin kan worden. Vanuit het Beekdal Lyceum zal daarin helder geformuleerd moeten worden wat de rollen en taken zijn van de studentbegeleider en de algemeen begeleider en of er een rol opgepakt moet worden door een schoolleider. De rollen van opleider en onderzoeker zijn bekend.

6.3 Vervolgonderzoek

Uit dit onderzoek komen een aantal vervolgvragen naar voren. De eerste relatief eenvoudige vraag die naar voren kwam bij de beschrijving van de opzet en vormgeving van de Academische Opleidingschool is of er een relatie bestaat tussen de omvang van een AO-team en de mogelijkheden tot voortdurende interactie, systematisering en reflectie. Dit zou nader onderzocht kunnen worden, rekening houdend met de door Rikkerink en Verbeeten gebruikte indicatoren: context, individuele docentfactoren, leren door docenten en leiderschap. De aanbeveling om de mogelijkheid van systematische reflectie en interactie te faciliteren sluit hierop aan. Voorbeelden van facilitering zijn: aan-

dacht vanuit de schoolleiding voor de communicatie met de onderzoeker en/of door verschillende leraren onderzoek laten uitvoeren.

Ten tweede: De aanbeveling aan de schoolleiding om in de voorbereiding van scholingsdagen de AO-actoren meer te betrekken is gebaseerd op de stellingen dat het gebruik van expertise vanuit de lokale context (Snoek, 2012) en het gebruik van systematisch reflectie en evaluatie of de speerpunten van de schoolontwikkeling overeenkomen met de scholingsactiviteiten (Martens, 2011) invloed heeft op een groeiende relevantie (en daardoor eigenaarschap) van het werk van de opleiders en onderzoekers voor de schoolontwikkeling (Lockhorst, Van den Berg en Boogaard, 2011). In het kader van systematische reflectie kan hierop een effectmeting worden uitgevoerd.

Ten derde: Op vier scholen wordt een relatie genoemd van de Academische Opleidingsschool met het schoolplan, of er echt invloed wordt uitgeoefend vanuit de Academische Opleidingsschool op het schoolplan durven de geïnterviewde AO-actoren niet te stellen, ze geven aan dit wel graag te willen (betrokkenheid). De geïnterviewde schoolleiders geven aan dat de Academische Opleidingsschool invloed *kan* hebben. Deze discrepantie tussen het beeld dat de AO-actoren en schoolleiders hiervan hebben, vergt nader onderzoek naar context, individuele docentfactoren, leren door docenten en leiderschap (zie ook Rikkerink en Verbeeten, 2011).

Ten vierde: De onderzoeker kan in afstemming met de schoolleiding een grotere rol gaan spelen in de ondersteuning van onderwijsontwikkeling. De kanttekening die daarbij gemaakt is, is dat uit het onderzoek geen eenduidig beeld komt hoe die ondersteuning vorm moet krijgen. Wat wel naar voren komt is het belang dat het ontwikkelingsdoel van de school voor alle leidinggevenden de basis is van hun handelen in de praktijk. Communicatie tussen onderzoeker en schoolleiding is daarbij ook van belang. Over de rol- en taakverdeling in de samenwerking (en de communicatie) kan op basis van de vijf interviews geen inhoudelijke aanbeveling worden geformuleerd. Een explicitering van de rol en taakverdeling tussen schoolleiding en onderzoeker kan te maken hebben met eigenaarschap (Schenke et al., 2012), dit vergt nader onderzoek in de school.

Ook zou het tot slot interessant kunnen zijn om op grotere schaal te onderzoeken of zich bij de vormgeving van Academische Opleidingsscholen verschillen in typen samenwerking voordoen conform het onderscheid van Schenke et al. (2012) en wat daarvan de impact is op de wijze waarop de Academische Opleidingsschool en de schoolontwikkeling elkaar versterken. De resultaten daarvan kunnen van betekenis zijn voor de verdergaande ontwikkeling van de Academische Opleidingsscholen, waaronder ook het Beekdal Lyceum.

7 Belang van het onderzoek voor de praktijk

Voor de ontwikkeling van de school naar een professionele leergemeenschap, waarin het proces van vernieuwen naar borgen doorloopt, kan de Academisch Opleidingsschool een grote bijdrage leveren. De positionering van de Academische Opleidingsschool kan zichtbaarheid en eigenaarschap van de AO-actoren versterken en de relevantie van de Academische Opleidingsschool als instrument bij onderwijsontwikkeling van de school wordt daardoor zowel intern als extern zichtbaar. De voortdurende dialoog (interactie, systematische reflectie, systematische evaluatie) tussen AO-actoren en schoolleiding, waardoor vragen passend gemaakt kunnen worden in de context en aan de speerpunten zoals iedere school die heeft geformuleerd, kan de borging van schoolontwikkeling ondersteunen. Om een voortdurende dialoog te borgen zal daarvoor in de agenda van de schoolleiding structureel ruimte gemaakt moeten worden. De onderdelen opleiding en onderzoek zullen soms gezamenlijk en soms apart geagendeerd moeten worden, ook die keuze moet gemaakt worden in overleg met de AO-actoren. De voortdurende dialoog kan bijdragen aan het bouwen aan een samenhangend geheel van beslissingen over ontwikkelingen gebaseerd op data zoals Earl en Katz (2006) dat bepleiten. De Academische Opleidingsschool kan dus, ondersteund door de keuzes zoals gegeven in de aanbevelingen, een versterkende rol spelen in de ontwikkeling van de professionele leeromgeving van het Beekdal Lyceum. Dit is niet alleen voor het Beekdal Lyceum van belang, maar wellicht voor alle Academische Opleidingsscholen.

De samenwerking met de Radboud Docenten Academie en de ILS-HAN vergt verbetering. Daarvoor is onderzoek nodig naar de verschillende belangen die spelen, de redenen van samenwerking en de rol en taakverdeling (Schenke et al., 2012) daarin. Met de resultaten daarvan zal helder geformuleerd moeten worden wat de specifieke rollen en taken zijn van de studentbegeleider en de algemeen begeleider. De rollen van opleider en onderzoeker zijn beter bekend. In dit onderzoek kan de succesvolle samenwerking met het Virtueel Ontwikkelcentrum meegenomen worden als kader.

8 Reflectie op dit onderzoek

In dit beschrijvend onderzoek zijn zes schoolportretten gemaakt, gebaseerd op semigestructureerde interviews. Deze semigestructureerde interviews hebben kwalitatieve gegevens opgeleverd die getoetst zijn aan een theoretisch kader. In dit onderzoek is gezocht naar mogelijke positieve invloed van de Academische Opleidingsschool op de zich ontwikkelende professionele leeromgeving van het Beekdal Lyceum. In de aanbevelingen is te lezen dat een onderzoekende houding van belang is voor een professionele leeromgeving. Deze onderzoekende houding was voor mij zowel onderdeel van het onderzoek als uitgevoerde vaardigheid.

In de uitvoering van dit onderzoek heb ik op vijf collega scholen interviews afgenomen bij een team AO-actoren en bij een schoolleider. Op een school had de schoolleider ook de rol van AO-actor. Deze heb ik niet twee maal geïnterviewd. Op het Beekdal Lyceum heb ik niet mezelf geïnterviewd als portefeuillehouder Academische Opleidingsschool, in plaats daarvan heb ik de rector geïnterviewd. Dat leverde voor het onderzoek een beeld met iets meer afstand op, wat verhelderend heeft gewerkt voor mij als onderzoeker.

Tijdens het ontwerp van dit onderzoek heb ik een nieuwe taal geleerd waardoor ik anders heb leren kijken naar onderwijs. De toegenomen theoretische kennis heb ik gebruikt voor de formulering van mijn interviews en om te leren nadenken over leiding geven aan onderwijs. Door de het afnemen van de semigestructureerde interviews op zeer verschillende scholen heb ik andere perspectieven gekregen en heb ik geleerd dat vragen stellen 'vanuit wat goed gaat bij mensen' zeer veel kan opleveren. In de inleiding schrijf ik dat ik mijn visie op de Academische Opleidingsschool heb ontwikkeld van 'kritisch en sceptisch naar de uitvoerende mensen' naar 'voorzichtig voorstander van de mogelijkheden van praktijkonderzoek voor de ontwikkeling van de school'. Met bewondering voor wat er op verschillende scholen gebeurt ben ik mij bewust geworden van de verantwoordelijkheid van een schoolleider om continu te werken vanuit het ontwikkelingsdoel van de school opdat het leerproces in de school naar een hoger niveau getild kan worden. Daarbij kan de Academische Opleidingsschool onderwijsinnovaties in een cyclisch proces, dus voortdurend, onderzoeken en dus borgen.

Tijdens dit onderzoek ben ik ook aangelopen tegen een onvoldoende geordend theoretisch kader, en een onvoldoende omschreven methode paragraaf. Ik heb veel tijd en energie heb moeten steken in zowel de eerste versie van het onderzoeksverslag als aan het verbeteren ervan. Ik maak onderdeel uit van het onderzochte en ik heb me, misschien daardoor, niet voldoende gerealiseerd dat ik bezig ben geweest met een zeer specialistisch onderwerp, waarin ik de lezer in kleine stapjes mee moet nemen in het proces van vraag, via theoretisch kader en methode naar resultaten, conclusies en aanbevelingen.

De neveneffecten van het uitvoeren van dit onderzoek voor mij zijn dat ik geleerd heb:

1 Dat conceptuele helderheid van begrippen van zeer groot belang is, niet alleen bij het doen van onderzoek maar ook voor de praktijk van mijn werk. Onderwijs staat midden in de maatschappij en omdat iedereen meepraat over onderwijs is er een permanent risico van vervorming van concepten. We denken dan dat we spreken over hetzelfde maar dat is lang niet altijd zo.

2 Dat het leiden van een school veel handelen is in de waan van de dag. Er is weinig mogelijkheid tot (wordt weinig tijd genomen voor) reflectie en het nadenken over de ontwikkeldoelen die je je stelt voor de school. Voor de mensen in de school is het echter van groot belang dat een schoolleider handelt vanuit betekenisgeving. De werkwijze van een Academische Opleidingsschool kan (ook) een schoolleider daar ondersteuning in bieden.

Geraadpleegde literatuur

- Admiraal, W. (2013). Academische docentschap. Naar wetenschappelijk praktijkonderzoek door docenten. Leiden.
- Bolhuis, S. (2012). Onderzoek in de lerarenopleiding: welk onderzoek waarom? *Onderzoek in de school ter discussie: doelen, criteria en dilemma's*, (pp. 46-61). Leiden.
- Bouwman, M. (2004). Appreciative Inquiry, Perspectief wisseling bij vernieuwing in het onderwijs. *MesoConsult*.
- Bouwman, M. (2006). Verhalen die ons motiveren. *MesoConsult*.
- Caluwe, L., & Vermaak, H. (2010). *Leren veranderen*.
- Earl, L., & Katz, S. (2006). Leading schools in a data-rich world. Harnessing data for school improvement. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Geijsel, F., & van Eck, E. (2011). *Duurzaam vernieuwen. Leren van de Expeditie durven. delen, doen*. Utrecht: VO-raad.
- Geijsel, F., van Eck, E., & Volman, M. (2014). Leiding geven aan onderzoek in de school. *De Nieuwe Meso*.
- Griffioen, D., & de Jong, U. (2013b). Implementing Research in Higher Professional Education: Factors that Influence Lecturers' Perceptions. *Educational Management Administration and Leadership*.
- Lockhorst, D., van den Berg, I., & Boogaard, M. (2011). *En, heb je vandaag nog een goede vraag gesteld?* Utrecht: VO-raad.
- Martens, R. (2012). Praktijkgericht wetenschappelijk onderwijsonderzoek. *Onderzoek in de school ter discussie: doelen, criteria en dilemma's*, (pp. 8-15). Leiden.
- Oberon, Kohnstamm Instituut, & ICLON. (2014). *Leren met en van elkaar. Onderzoek naar de professionele leercultuur in het voortgezet onderwijs*. VO-Raad.
- Rikkerink, M., & Verbeeten, H. (2011). *Leiding geven aan lerend vernieuwen, Invoering van gedigitaliseerde onderwijspraktijk*. Tilburg: MesoConsult.
- Rikkerink, M., & Verbeeten, H. (2011). *Leiding geven aan onderwijsverbetering 1 - een brede inzet van ict-middelen en gedigitaliseerd leermateriaal*. Tilburg: MesoConsult.
- Schenke, W., Volman, M., van Driel, J., Geijsel, F., & Sligte, H. (2012). Cross-professionele samenwerking in de context van ontwikkel- en onderzoeksprojecten in het voortgezet onderwijs. *Pedagogische Studiën*, 89, 350-363.
- Schildkamp, K. (2012). Opbbrengstgericht werken: data-geïnformeerd onderwijs voor schoolverbetering. *Onderzoek in de school ter discussie: doelen, criteria en dilemma's*, (pp. 29-36). Leiden.
- Schildkamp, K., & Kuiper, J. (2010). Data-informed curriculum reform: Which data, what purpose, and promoting and hindering factors. *Teaching and Teacher Education*, 26, 482-496.

- Sleegers, P., den Brok, P., Verbiest, N., Molenaar, M., & Daly, J. (2013). Towards Conceptual Clarity: A Multidimensional Multilevel Model of Professional Learning Communities in Dutch Elementary Schools. *The Elementary School Journal*, 118-137.
- Snoek, M. (2012). Onderzoek door leraren: context Academische Opleidingsschool. *Onderzoek in de school ter discussie: doele, criteria en dilemma's*, (pp. 19-28). Leiden.
- Snoek, M., & Moens, E. (2012). <http://www.kenniscentrumonderwijsopvoeding.hva.nl/content/kenniscentrum/lereninnoveren/documenten/Artikl-Erica-Marco-def.doc>. Opgehaald van kenniscentrumonderwijsopvoeding.hva.nl.
- Snoek, M., & Moens, E. (2012). Onderzoekmatig werken en ontwikkelen in een ontwikkelingsgerichte academische opleidingsschool. *Praktijkkennis van en voor onderzoeksbegeleiders vanuit de Academische Opleidingsschool ASKO*. 817-835.
- van Bijsterveldt-Vliegenthart, M., & Zijlstra, H. (sd). <https://www.rijksoverheid.nl/.../actieplan-leraar-2020.pdf>. Opgehaald van www.rijksoverheid.nl.
- Verbiest, E. (2002). Collectief leren, professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling: facetten van professionele leergemeenschappen. In B. Creemers, *Handboek schoolorganisatie en onderwijsmanagement, Leiding geven in bestel, school en klas* (pp. 1- 24). Deventer: Kluwer.
- Waslander, S. (2007). *Leren over inoveren. Overzichtsstudie van wetenschappelijk onderzoek naar duurzaam vernieuwen in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: VO-poject Innovatie.
- Zwart, R., van Veen, K., & Meirink, J. (2012, maart). Inleiding. *Onderzoek in de school ter discussie: doelen criteria en dilemma's.*, (pp. 5-7). Leiden.

Masterscripties NSO

- Sijbrandij, S. (2014). *Interventies door opleidingsmanagers tijdens het initiatieproces van een innovatie*. Amsterdam: NSO.
- Werff, H. van der. (2014). *Docent-Onderzoeker?! Onderzoek in het HBO*. Amsterdam: NS

Bijlage 1

Interviews met docenten

Deelvragen	Variabele	Kwalitatief	Doelgroep
1 Welke varianten in opzet en vormgeving van de Academische Opleidingsschool doen zich voor bij de verschillende scholen die onderzocht worden?	Opzet en vormgeving van de AO	Semi-gestructureerde interviews	Groeps-interview vier interviews met 4 personen en twee interviews met drie personen, N=22
2 Wat zijn volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers en de opleiders de successen van de Academische Opleidingsschool op het terrein van opleiden en onderzoek tot dusver?	Successen: opleiden en onderzoeken		
3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidingsschool volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers en de opleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap: naar mogelijkheden voor de professionele ontwikkeling, ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie en ontwikkeling van de school in de externe context?	Successen: professionele ontwikkeling, Functioneren interne organisatie, ontwikkeling school in externe context		
4 In hoeverre wordt er volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers en de opleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidingsschool naar schoolontwikkeling?	Sturing op verbreding van AO naar schoolontwikkeling		
5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op/ facilitering van? De schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?	Verband tussen sturing en successen / vormgeving en successen		

Bijlage 2

Interviews met schoolleiders

Deelvragen	Variabele	Kwalitatief	Doelgroep
1 Welke varianten in opzet en vormgeving van de Academische Opleidings-school doen zich voor bij de verschillende scholen die in dit onderzoek centraal staan?	Opzet en vormgeving van de AO	Semi gestructureerde interviews	Individueel interview schoolleider N=5
2 Wat zijn volgens de schoolleiders de successen van de Academische Opleidings-school op het terrein van opleiden en onderzoek tot dusver?	Successen: opleiden en onderzoeken		
3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidings-school volgens de schoolleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap: naar mogelijkheden voor de professionele ontwikkeling, ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie en ontwikkeling van de school in de externe context?	Successen: professionele ontwikkeling, Functioneren interne organisatie, ontwikkeling school in externe context		
4 In hoeverre wordt er volgens de schoolleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidings-school naar school-ontwikkeling?	Sturing op verbreding van AO naar school ontwikkeling		
5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op/ facilitering van de schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?	Verband tussen sturing en successen / vormgeving en successen		

Bijlage 3

Format semigestructureerd interview docenten/schoolleiders

Verslag interview				
Toelichting In de kolom vragen staan categorieën waarvan de geïnterviewde aangeeft of die voorkomen in zijn/haar school en vervolgens toelichting geeft.				
Geïnterviewde	Geïnterviewde	Geïnterviewde	Geïnterviewde	Geïnterviewde
Code	Code	Code	Code	Code
Datum				
Tijdstip				
Locatie				
Interviewer	Caroline Herbermann			
School	Beekdal Lyceum			
Notulist	Carolien Zimmerman			
Bijzonderheden				

Deelvraag 1 Wat is de opzet en vormgeving van jullie Academische Opleidingsschool?	
Wat zijn de speerpunten op jullie school van de Academische Opleidingsschool?	
Hoe zijn de LIO-begeleiders, algemeen begeleiders, opleiders, onderzoek begeleiders en schoolleiders actief in de school?	
Op welke wijze zijn algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders, opleiders en schoolleiders zichtbaar in de school?	
Hoe worden algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders en opleiders betrokken bij de ontwikkeling van de school?	
Wat zien algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders, opleiders en schoolleiders als het effect van hun werk?	
Op welke wijze worden de LIO-begeleiders, algemeen begeleiders, opleiders en onderzoekbegeleiders ondersteund door de schoolleiders van de betreffende school?	
Overige opmerkingen	

Deelvraag 2 Wat zijn volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders de successen van de Academische Opleidingsschool op het terrein van opleiden en onderzoek tot

dusver?

Successen opleiden	Successen onderzoeken
Overige opmerkingen	

Deelvraag 3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidingschool volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leergemeenschap? Aandachtspunten:

- mogelijkheden voor de professionele ontwikkeling,
- ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie en
- ontwikkeling van de school in de externe context.

Successen: professionele ontwikkeling	Aanvullende informatie
onderzoekvaardigheid	
onderzoekende houding	
Praktijkwijsheid/ervaring	
Successen: functioneren interne organisatie	Aanvullende informatie
Geïnformeerde besluitvorming/kennis	
Samenwerken en leren/onderzoek community	
Interne kwaliteitszorg/feedback	
Successen: ontwikkeling school in externe context	Aanvullende informatie
Externe kwaliteitszorg/rapportage	
Netwerk/crossprofessionaliteit met onderzoekers en ontwikkelaars	
Inzicht in onderwijs/perspectieven van leerling, docent en leiding	
Overige opmerkingen:	

Deelvraag 4 In hoeverre wordt er volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidingschool naar schoolontwikkeling?

Sturing op verbreding van Academische Opleidingsschool naar school ontwikkeling	Aanvullende informatie
Overige opmerkingen:	

Deelvraag 5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op de schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?

Ervaren successen	Sturing op schoolontwikkeling	Verschillen in opzet en vormgeving van de varianten
Overige opmerkingen:		

Bijlage 4

Antwoorden bij een schoolinterview Format interview scholen

Verslag interview				
Toelichting				
In de kolom vragen staan categorieën waarvan de geïnterviewde aangeeft of die voorkomen in zijn/haar school en vervolgens toelichting geeft.				
Geïnterviewde	Geïnterviewde	Geïnterviewde	Geïnterviewde	Geïnterviewde
Datum	26 juni 2015			
Tijdstip	09:00-11:30 uur			
Locatie	School D			
Interviewer	Caroline Herbermann			
School	Beekdal Lyceum			
Notulist	Carolien Zimmerman			
Bijzonderheden				

Deelvraag 1 Wat is de opzet en vormgeving van jullie Academische Opleidingschool?

<p>Wat zijn de speerpunten op jullie school van de Academische Opleidingschool?</p>	<p>D: Onderzoek cultuur en cultuur in de school neerzetten en te borgen Zichtbaar maken van onderzoek door lio en collega's Instellen onderzoeksteam B: Opleiden en onderzoek zichtbaar maken binnen de school Samen met instituten zo goed mogelijk studenten begeleiden Kwaliteit leveren A: Kwaliteit waarborgen waarin mensen op een hoog niveau worden opgeleid C: Zo goed mogelijk begeleiden en ondersteunen van studenten Rust bieden</p>	<p>Wat zijn de speerpunten op jullie school van de Academische Opleidingschool?</p>	<p>Kern: De plicht om jonge professionals op te leiden en hun kans te geven in de praktijk opleiding te doen. Verwachting helder hebben van het vmbo; is aparte tak van onderwijs studenten moeten zich dat realiseren Jonge mensen in school geeft energie Jong talent binnenhalen – door uitstroom docenten (vergrijzing) en voor tekortvakken halen we nieuwe en jonge energie binnen. (komende 5 jaar 25% docenten met pensioen)</p>
<p>Hoe zijn de LIO-begeleiders, algemeen begeleiders, opleiders, onderzoek begeleiders en schoolleiders actief in de school?</p>	<p>C: Altijd aanwezig bij de lessen Begeleiden en helpen met invullen van papieren Regelmatig overleg – zwakte/sterkte / veel reflectie A: Lio – begeleiden van studenten Algemeen begeleiders – als vraagbaak Onderzoeksbegeleiders – aansturen onderzoeksgroep Schoolleiders – als leidinggevende Rol van A is stagebegeleider, OIS en ondersteuning nieuwe collega's en lio's. Dit laatste is een nieuwe functie. Kijken nu bij collega-scholen voor invulling en vormgeven D: Begeleiding onderzoekers en onderzoekende docenten Promoten en inbrengen extra onderzoeksbegeleiders Presentaties op studiedagen B: Alle begeleiders zijn benoemd. Takenpakket staat in Ondernemingsplan</p>	<p>Hoe zijn de LIO-begeleiders, algemeen begeleiders, opleiders, onderzoek begeleiders en schoolleiders actief in de school?</p>	<p>LBS-sen investeren met studenten veel in het actief bijhouden van professionaliteit door volgen van opleiding, trainingen. Opzetten Opleiden In de School – B D houdt zich hierin met onderzoek bezig en richt zich op het begeleiden van nieuwe docenten.</p>
<p>Op welke wijze zijn algemeen begeleiders,</p>	<p>D/B: Via de algemene studiedagen In de teams – elke team heeft een LBS-er</p>	<p>Op welke wijze zijn algemeen begeleiders,</p>	<p>Er is een kerngroep gestart die bestaat uit ABS, OBS, LBS en regie- en sectievoerders, sommige met dubbele taken.</p>

<p>LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders, opleiders en schoolleiders zichtbaar in de school?</p>	<p>Ondernemingsplan AOS en organogram AOS 't Venster D/B/C: Organogram 't Venster A: Meedenken over schoolplan Annemen van lio stagiaires Bijeenkomsten samen met de HAN en 't Venster B/D: bijna alle secties hebben ook LBS Het organogram staat op canvas en hangt in school B: Op de site staat AOS voor leerlingen en ouders maar is niet apart item voor D: Speerpunt 15-16 is het kenbaar maken van AOS voor ouders C: Leerlingen weten het en missen als er geen lio student is. Leerlingen vinden het juist leuk A: AOS is geen onderdeel PR. Misschien AOS meenemen in Scholenmarkt 15-16</p>	<p>LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders, opleiders en schoolleiders zichtbaar in de school?</p>	
<p>Hoe worden algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders en opleiders betrokken bij de ontwikkeling van de school?</p>	<p>B: Via scholingen of informatiebijeenkomsten met ABI. Directie is daar ook bij aanwezig ABS denkt mee bij benoemen nieuwe collega's D: Via de jaarplanning – meedenken Schoolplan Interactie binnen studiedagen – AOS heeft eigen studiedagen B: Bij Studiedagen is volledige directie aanwezig De directeur is toegankelijk en van alles op de hoogte. De AOS heeft bij hem prioriteit C: Regelmatig bijeenkomsten Zeer nauwe en goede samenwerking Studiedagen prikkelen – je kan er altijd terecht met vragen B: Door paar keer per jaar informatiebijeenkomsten te geven komen er nieuwe collega's uit voort D: Studenten die onderzoek doen communiceren in team. Hierdoor raken andere betrokken en worden nieuwsgierig. Wordt snel met elkaar gedeeld. A: Voornamelijk de onderzoeksgroep richt zich op dit mo-</p>	<p>Hoe worden algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders en opleiders betrokken bij de ontwikkeling van de school?</p>	<p>Vorbereiding schooljaarplannen, AOS is hierin zeer actief, zijvormen de verticale lijn.</p>

	ment over hoe de school er uit moet komen te zien en/of dat bepaalde ideeën zin hebben.		
Wat zien algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders, opleiders en schoolleiders als het effect van hun werk?	<p>Aanwezigheid bij bijeenkomsten Faciliteren Studiedag B: Goede nieuwe collega's Facilitering conform afspraken Quadraam ALO en ArtEZ krijgen wel uren die er staan D: Makkelijk aanspreekpunt voor MT Krijgen vrije hand van MT Beoordeling keurmerk Beoordelingen van studenten Opbrengsten delen in de teams Delen via VOC A: Het aantal geslaagde leerlingen en de mensen die hun stage op onze school succesvol afronden Korte lijnen met MT B: Verplichte aanwezigheid bij LBS cursussen – iedereen is nagenoeg aanwezig. Afmelding bij directie werkt goed</p>	Wat zien algemeen begeleiders, LIO-begeleiders, onderzoekbegeleiders, opleiders en schoolleiders als het effect van hun werk?	Goeie docenten overgehouden aan de begeleiding van zowel leraren opleiding als PABO
Op welke wijze worden de LIO-begeleiders, algemeen begeleiders, opleiders en onderzoek begeleiders ondersteund worden door de schoolleiders van de betreffende school?	<p>D: Iedereen heeft in de jaartaak de vergoeding voor de werkzaamheden binnen de AOS opgenomen. In de organisatiestructuur zijn een ABS--OCS aanspreekpunten voor het MT – hele korte lijnen A: Via de VOC opleidingen en door middel van het vrijmaken van lessen zodat je ook echt in staat bent om je ergens op te richten B: Conform de afspraken Quadraam Tijd voor bijeenkomsten, scholing, cursussen C: Regelmatig bijscholingen en vergaderingen</p>	Op welke wijze worden de LIO-begeleiders, algemeen begeleiders, opleiders en onderzoekbegeleiders ondersteund door de schoolleiders van de betreffende school?	<p>AOS staat actief binnen MT op de agenda dus regelmatig overleg MT faciliteert AOS door tijd, ruimte en goeie locatie, bijvoorbeeld bij het schrijven van het ondernemingsplan (grote groep mensen, rustige locatie) Uren volgens normen MT stimuleert en faciliteert het AOS</p>
Overige opmerkingen		Overige opmerkingen: In het geval van het niet-begeleiden dan wel je professionalisering op peil houden en maatwerk verrichten.	

Deelvraag 2 Wat zijn volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders de successen van de Academische Opleidingschool op het terrein van opleiden en onderzoek tot dusver?			
Successen opleiden	Successen onderzoeken	Successen opleiden	Successen onderzoeken
C: Nieuwe inzichten voor docent C/B: Meer handen voor de klas C/B: Doorstroom van nieuwe collega's		Nieuwe aanwas	OCS begint te lopen – Benny zet op. Het is lastig in het vmbo om een onderzoek poot op te zetten maar nu loopt de trein. Het gaat om onderzoek door studenten maar ook om de vragen van docenten
B: Bijhouden nieuwe ontwikkelingen Mentorrol/coachen Keurmerk	B: Onderzoekende houding wordt gestimuleerd	Aandacht vmbo steeds beter in AOS door specialisatie vmbo in de lerarenopleiding	
A: Accreditatie Het aantal stagiaires Het geeft de school extra dimensie – jonge nieuwe mensen geven nieuw schwing De mogelijkheid tot en dat gefaciliteerd krijgen De mogelijkheid tot het volgen van een gerichte opleiding binnen één van deze richtingen (lio begeleider enz.)	A: De wil om “leading” te worden als het gaat om onderzoeken: vmbo die onderzoekt Het geeft de school een extra dimensie De mogelijkheid tot en dat gefaciliteerd te krijgen		
D: Behalen keurmerk Organisatiestructuur waardoor een	D: Meer onderzoekende collega's binnen de school		

<p>continue waarborging van kwaliteit gegarandeerd is Elke afgeleverde student Instellen OIS voor begeleiden nieuwe studenten Goeie communicatie met MT</p>	<p>Onderzoek dat wordt geborgd in de organisatie, voorbeeld: co-operatief leren Deelnemen aan externe onderzoeken Proeven van onderzoeken AOQ/VOC Nieuwe energie en goede resultaten</p>		
<p>B/D: geweest bij interne studiedag van de HAN. Er is meer aandacht voor het vmbo bij de HAN</p>			
<p>Overige opmerkingen</p>	<p>Overige opmerkingen</p>		<p>Het onderzoeken moet gemeengoed worden en NOG meer indalen. Dit wordt vanuit het MT gestimuleerd. We weten dat er nog een lange weg te gaan is.</p>

Deelvraag 3 Welke betekenis heeft de Academische Opleidingschool volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders voor de ontwikkeling van de school als professionele leer-gemeenschap: naar mogelijkheden voor de professionele ontwikkeling, ontwikkeling van het functioneren van de interne organisatie en ontwikkeling van de school in de externe context?

Successen: professionele ontwikkeling	Aanvullende informatie	Aanvullende informatie
onderzoekvaardigheid	<p>C: Stagiaire ondersteuning bieden in zijn/haar onderzoek en vaardigheden</p> <p>B: Problemen en mogelijkheden worden systematischer onderzocht en de resultaten gewaarborgd</p> <p>D: Veelzijdige feedback vergroten binnen de teams</p> <p>A: Hoe onderzoek ik op professionele en integere manier?</p>	Dit begint te komen, de voorzieningen zijn er en maar het moet nog meer indalen in de teams. We zijn er mee bezig. Het bewustzijn komt langzaam.
onderzoekende houding	<p>B: Wordt gestimuleerd door studenten naar zittende collega's. Teams kunnen gebruik maken van de bevindingen van het onderzoek</p> <p>D: Onderbouwing gestelde doelen en resultaten</p> <p>Opstellen van gefundeerde nieuwe plannen</p> <p>A: Wat is precies onderzoekende houding?</p> <p>C: Het meer stimuleren van onderzoekende houding en dit ondersteunen</p>	Dit zou gevolg moeten zijn van onderzoekvaardigheid
Praktijkwijsheid/ervaring	<p>B: Docenten groeien meer in coachende rol. Verrijking van je beroep</p> <p>D: Veel meer uitwisseling met de opleidende instituten – meer praktijkwijsheid en ervaring – meenemen en brengen = een verrijking</p> <p>C: Uitvoeren en evalueren met studenten</p> <p>A: Uitwisseling van ervaringen</p>	Hier is nog een weg te gaan. Het is nog niet anders dan 10 jaar geleden. Dit heeft ook te maken met de vele ontwikkelingen tegelijk in het vmb. Het is er bijvoorbeeld in de vorm van stages en moet anders en beter. Bij sport en dienstverlening zien we de beweging naar competentiegericht leren
Successen: functioneren interne organisatie	Aanvullende informatie	Aanvullende informatie
Geïnformeerde besluitvorming/kennis	<p>D: Waarborging en PDCA</p> <p>Vacature invulling</p> <p>Samenwerking met AOS</p> <p>B: Kennis delen met MT over toekomstige collega's</p> <p>A: Filteren van gegevens wie wel en wie niet</p>	A heeft deze rol. Het MT fungeert als partner om het AOS vooruit te helpen. Voor het MT betekent dit besluitvorming op basis van kennis.
Samenwerken en le-	D: Interactie met Quadraam-scholen studiedagen met OCS	De basis is dat er gewerkt wordt in thuidbasisteams.

ren/onderzoek community	<p>In 15-16 moet er meer aandacht komen voor ABS/OCS</p> <p>ABS en onderzoek gedeelte nu twee losse delen in plaats van dat die twee samenwerken. Speerpunt: samenwerken. Vraag is of die samenwerking er is? Hoe omschrijf je samenwerking in houding en gedrag?</p> <p>B: Vooruitgang en ontwikkelingen binnen de school halen</p> <p>A: OIS opleiding VOC</p> <p>B: Boost gekregen door accreditatie</p> <p>A: Accreditatie is gebaseerd op gemeenschappelijk doel en had urgentie</p>	<p>Soms wordt er gewerkt in leerpleinen en soms niet. Samenspel teams en MT met als uitgangspunt goed onderwijs. Er wordt door het MT erg op de teams gestuurd. De kernwaarden zijn eigenaarschap, samen verantwoordelijk. De verantwoordelijkheid ligt bij teams, ouders en leerlingen. Nu heeft LBS/lio z'n eigen kleine schoolje in de thuisbasis.</p>
Interne kwaliteitszorg/feedback	<p>B: Groeien in begeleiding. Niet alleen maar lesgever, maar ook coach</p> <p>D: Leidraad voor kwaliteitsverbetering</p> <p>A: Hoe dingen beter kunnen of juist wat werkt.</p> <p>Begeleiding moet heel zorgvuldig. Begeleiding docentcollega's: wat werkt, wat kan anders zonder waardeoordeel.</p>	<p>ABS en MT zijn eigenaar over eigen proces en om kwaliteit goed te houden. Gekeken wordt naar hoe het gaat en of LBS wel/geen scholing krijgt. Dit is niet vrijblijvend. In het voeren van deze gesprekken staat A centraal in gesprekken met LBS-en</p>
Successen: ontwikkeling school in externe context	Aanvullende informatie	Aanvullende informatie
Externe kwaliteitszorg/rapportage	<p>D: Tevredenheidsonderzoek</p> <p>B: 't Venster als vmbo krijgt volwaardige plaats bij opleiden</p> <p>A: Enquêtes</p>	<p>Lio tevredenheidsonderzoek</p> <p>Overleg met partners: ABS/LBS/HAN/ ABI</p>
Netwerk/crossprofessionaliteit met onderzoekers en ontwikkelaars	<p>D: Uitwisseling kwaliteitseisen met de instituten en Quadraamscholen</p> <p>B: Veel samenwerking en scholing op de instituten door ABS en OCS. Het netwerk groeit – bovenschools denken</p>	<p>In gesprek als er iets fout gaat. Een goeie ontwikkeling hierbij is dat er niet alleen naar binnen wordt gekeken, maar ook van binnen naar buiten kijken. Dit is echt een bijdrage van de AOS.</p>
Inzicht in onderwijs/perspectieven van leerling, docent en leiding	<p>B: Meedenken over kwaliteiten medewerkers AOS</p> <p>Vraagbaak zijn voor MT over functioneren i.v.m. POP gesprek</p> <p>D: Netwerk voor (lage drempel) doorstroming eigen leerlingen.</p> <p>Samenwerking onderwijs ontwikkeling met Mbo's binnen de opleidingscontext</p>	<p>In gesprek met docenten van 40 en onder 40 over onderwijs 2040. Hoe ziet dat er straks uit?!</p>
Overige opmerkingen:		<p>Overige opmerkingen:</p> <p>Bij ontevredenheid geldt: snel bespreken, altijd samen oplossen</p> <p>De afgelopen 70 jaar is er weinig veranderd, we hebben nog steeds lesweken van ongeveer 30 uur, in jaarklassen en met verschillende</p>

	vakken. We lopen achter onze doelgroep aan. Daarvoor is de AOS belangrijk, je blijft aan het werk met jonge docenten.
--	---

Deelvraag 4 In hoeverre wordt er volgens de algemeen begeleiders, de LIO-begeleiders, de onderzoekers, de opleiders en de schoolleiders gestuurd op verbreding van de Academische Opleidingschool naar schoolontwikkeling?

Sturing op verbreding van AO naar schoolontwikkeling	Aanvullende informatie	Sturing op verbreding van Academische Opleidingschool naar schoolontwikkeling	Aanvullende informatie
D: Vooral bijsturen Vanuit ABS/OCS een duidelijk plan bij het MT inbrengen levert resultaat		AOS wordt betrokken bij vormgeving onderwijsontwikkeling	Hoe houden we aansluiting?
B/C: Als duidelijk is wat het voordeel voor school is, is veel mogelijk	Hoe houden we aansluiting? B: Belang AOS duidelijk maken. MT kan nog meer gebruik maken van AOS	Sturen op het bewustzijn van veranderingen en de vraag hoe de school mee kan lopen	AOS is nodig omdat wij niet weten hoe beroepen van jongeren die in 2030, 2040 bij ons op school zitten
	A: Het heeft tijd nodig om collega's te leren coachen. Dit zit hem in verantwoordelijkheid	Nu leiden wij jongeren op voor beroepen die wij niet kennen op een manier uit de vorige eeuw. Daarom is onderzoekende houding nodig.	Lerarenopleidingen lopen ook ver achter (v.b. vmbo dat niet zichtbaar was in de lerarenopleiding). Wij zijn logge instanties die moeten veranderen. Daarom is het mooi om met de AOS mee te kunnen doen.
	B: MT moet opdracht geven aan A in plaats van extern bureau inhuren. Pak onze hulp MT!		
Overige opmerkingen:		Overige opmerkingen: v.b. gebruik apps en YouTube	

Deelvraag 5 Wat is het verband tussen de ervaren successen, de sturing op de schoolontwikkeling en de verschillen in opzet en vormgeving van de varianten?

Ervaren succes- sen	Sturing op school- ontwikkeling	Verschillen in opzet en vormgeving van de varianten	Ervaren successen	Sturing op schoolontwik- keling	Verschillen in opzet en vormgeving van de vari- anten
C: Doorstroom van jonge docen- ten			Student tevredenheid	Juiste mensen op juiste plek	
C: Nieuwe inzich- ten			Cultuur van openheid	Goeie managementcul- tuur/AOS – goede facilite- ring en openheid naar el- kaar	
C: Professionali- sering van stu- denten dankzij LBS			studentbegeleiders goed neergezet	Sturen op 1 a 2 LBS-en per team	In de thuisbasis
A: Mensen en- thousiast voor het onderwijs in het algemeen en wellicht in het bijzonder voor 't Venster	A: Wat nemen nieu- we collega's mee van de opleiding of van buitenaf – van elkaar leren		Imagoverbetering waardoor nieuwe jonge frisse docen- ten		

A: Streling persoonlijk ego – afleveren stagiaire = prestatie	A: Hoe meer succes hoe interessanter verdieping begeleiding en coaching Facilitering gebeurt gewoon. Het is geven en nemen. Een cultuurding en heeft te maken met de directeur				
A: Verhogen kwaliteit LBS					
D: Doorstroom nieuwe collega's	D: Gebruik maken van AOS				
D: Vergroten betrokkenheid	D: Sturen op eigenaarschap				
D: Duidelijke werkwijze op resultaten	D: Doorvoeren PDCA-cycli in alle plannen				
D: Grotere onderzoekende houding	D: Inbedding in de sectoren door sectie-				

ding	<p>leiders</p> <p>Onderzoek doorlopende leerlijn = functiemix belangrijk geweest en positief ingesteld. Iedereen kan solliciteren.</p> <p>Functiemix is kracht hoe het is.</p>				
D: Professionaliseren docenten	D: Professionalisering van alle personeelsleden				
B: Keurmerk/kwaliteit	B: Goede facilitering				
B: Goede nieuwe collega's					
B: Nieuwste onderwijsontwikkelingen	B: Vernieuwingen onderwijs zijn bekend, ze worden de school binnengedragen				

B: Onderzoek, <i>ook</i> op het vmbo – zorgt voor ge- fundeerde kwali- teitsverbetering en borging					
B: Uitbreiding lerarentaak	B: Scholing en ver- dieping zorgen voor meer motivatie				
B: Elk vak een LBS voordragen					
D: In opbouw is dat elke thuisba- sis LBS heeft + alle secties. Dit laatste is bijna gerealiseerd. Hierdoor continue doorstroom nieu- we LBS-sen en hiermee houdt je kwaliteit hoog. Dit					

<p>zelfde willen we doen met onderzoeksbegeleiders – elk jaar 1 of 2 onderzoeksbegeleiders erbij</p> <p>Het onderzoeksteam zijn de studenten</p>					
<p>Overige opmerkingen:</p>			<p>Overige opmerkingen: Verband successen en ontwikkeling is modernisering van het onderwijs. We zeggen dat het anders moet, maar doen traditioneel. Wat zijn daarmee onze signalen naar de jongeren van de toekomst?!</p> <p>Voor studenten is een traditionele manier van onderwijs geven vaak prettig, zij zijn vaak niet zo vernieuwend.</p>		

Bijlage 5

Verslag van de notulist

Interview school B d.d. 28 april 2015 9.00 uur – 11.30 uur.

Vraag 1 Speerpunten

T. In kaart brengen leertrajecten stagiaires.

A. Onderzoekende houding

Opleiden van lio's op professionele wijze: onderwijsdoelen, aan onderzoek, verbinden van deze twee. Het hebben van tentakels in de hele school. We willen eerst de problemen analyseren -> Wat is daaraan te doen? Ad hoc oplossingen proberen te voorkomen.

C. Kan het niet opnoemen, weet ze wel, niet actief mee bezig, niet in theorie, in het hoofd. Doorlopende leerlijn. (vraag 4)

MJ. Koppeling theorie/ praktijk, LBS sen neus dezelfde kant op, onderzoekende houding, aansluiten bij schoolontwikkeling, verbinding maken met onderwijsinnovatoren, meer onderzoek doen. (3-5 jaar)

Docentcoaches samen met opleiders, project: het begeleiden van startende leraren, aansluiten met het Olympus, E.B.

Ondernemingsplan geschreven, planeten stelsel.

2 Hoe actief?

A. Begeleiden en opleiden binnen school, contact met opleidingsinstituten.

Aantal conferentiedagen peer jaar, presenteren, informeren, workshops, laten ervaren wat onderzoekende houding is.

MJ. Mededelingen doen als ze er zijn. voor iedereen bereikbaar zijn, mensen nieuwsgierig maken, zorgen dat leraren zelf willen gaan onderzoeken. Onderzoek als middel te gebruiken, het kan helpend zijn voor processen binnen de school.

Toekomst (5-8 jaar) niet meer praten over de Academische Opleidingschool, deze eis dan ingebed in de school. Nu voelt de Academische Opleidingschool soms nog als bemoeien met 'mijn idee'.

De innovators staan los van de Academische Opleidingschool, de AO-actoren willen hen graag helpen hun doelen te bereiken. Met een onderzoekende houding de blik verbreden en samengaan met de innovators is het doel van de AO. Dit vraagt een cultuuromslag.

C. Eerst kijken wat het probleem is, dit blijven herhalen is heel belangrijk, op iedere conferentie moet deze vraag weer gesteld worden. daarnaast moet ie-

dere keer benoemd worden wie de AO-actoren zijn en bij wie leraren moeten zijn voor wat.

T. Ik geef les en ben bezig met stagiaires, bij lesuitval stagiaires inzetten, om lesuitval te voorkomen.

MJ. Als sectie LO krijgen we begeleidingsuren, dat is extra gefaciliteerd door de school.

C. Interne Montessori cursus geven, deze bestaat uit 6 bijeenkomsten en wordt gegeven aan nieuwe collega's en lio's. Intervisie organiseren. in ieder geval 2 bijeenkomsten als inleiding voor stagiaires.

1 Betekenis.

A. Beheert het onderzoek-loket in Itslearning. Daar worden onderzoeken en materiaal in gezet, het is een mini databank, dit wordt nog niet druk, het is nog niet zichtbaar genoeg, wordt nog niet bezocht. Alle stagiaires plaatsten daar nu lesvoorbereiding en ontwerp materiaal op. De beoordelingen door de ILS-HAN begeleiders en de studentbegeleiders komen daar ook op.

De opleider heeft contact met de instituutsbegeleider, minder met de student begeleider. de student moet zelfstandig functioneren binnen de sectie.

MJ. De schoolinnovators wil de Academische Opleiding langzaam gaan bedienen. Vacatures worden vervuld ondersteund door de Academische Opleidings-school.

MJ. voorzichtige groei van de onderzoekende 4 invloed op schoolontwikkeling houding, steeds meer docenten willen onderzoek doen.

Effectieve begeleiding van Lio's die blijven, een goede studenthouding.

de AO-actoren zitten op Planeten, er wordt veel scholing gevolgd en gegeven. en beoordeling is groen.

C. Iedereen leert maar het kan nog meer bij de LBS-sen. de vraag is hoe we dit beter kunnen neerzetten. Er wordt onderzoek gedaan naar een coaches platform noord, het is nog niet duidelijk hoe dit wordt vormgegeven (planeten).

A. Facilitering in uren, tijd, i.v.m. conferentiedagen, formeel en informeel overleg, scholing, opzet in schoolplan waar MJ aan meewerkt. de algemeen begeleider wordt als gelijkwaardig beschouwd aan het decanaat en de zorg in de school.

Vraag 2 successen

Opleiden

T Stagiaires die blijven, positieve feedback over goede begeleiding, goed contact en duidelijke verwachtingspatronen van schoolleiding.

C. Gecertificeerde opleider, studentbegeleider, Montessori cursus, conferenties.

A. keurmerk gekregen, 3 jaar geldig.

MJ. meedenken met afdelingsleiders en vervulling van vacatures, kwaliteit van onderwijs bewaken en verbeteren, LBS sen meer betrekken bij de beoordeling en begeleiding van studenten.

Onderzoeken

A conferenties, onderzoek loket, overleg met ILS-HAN, overleg met innovators, presentaties van onderzoek, een onderzoek handleiding gemaakt (stappenplan van gerichte vragen om inzicht te krijgen in een probleem.

Vraag 3 Betekenis

De onderzoekvaardigheid wordt vergroot, meer docenten betrekken die een slim plan hebben, we wachten nu onze kans af en proberen zonder weerstand/langzaam te veranderen.

In LBS-toren meer cursussen volgen. In de gesprekkencyclus ook de vaardigheden en onderzoekende houding laten terugkomen.

A. De Academische School moet meer zichtbaar worden zowel in de school als bij de schoolleiding. Het belang van een onderzoekende houding is nog niet bij iedereen doordrongen. Er is een tempoverschil tussen de werkvloer en onderzoek, dat helpt niet mee!

Vraag 4 sturing op verbreding

C. Gebeurt som wel en soms niet, daarbij is ondersteuning van de schoolleiding nodig, het initiatief ligt nu bij de AO-actoren.

Er wordt niet onderzocht waarom leerstof niet beklijft, dat zou kunnen via de Academische Opleidingsschool.

er zou onderzoek gedaan kunnen worden naar de leergebieden, nu worden groepen gevormd maar hebben de mensen geen verbinding, dus doet ieder zijn eigen ding. Bij onderzoek is er dan iemand nodig met visie op leren die het proces bewaakt.

C. OB afstroom zou ok een onderwerp van onderzoek kunnen zijn, de zorg slaat de expertise van de Academische Opleidingsschool over.

Vraag 5 verband tussen ervaren successen en sturing op de schoolontwikkeling

A. We sturen meer dan we denken maar het wordt niet concreet benoemd.

MJ. gesprekken n.a.v. het ondernemingsplan, daarin zijn speerpunten benoemd, we zijn groen omdat afdelingsleider en directie op een lijn zitten.

C. Gebeurt er genoeg met de aanbevelingen uit onderzoek?

A. Als we lange adem houden komt de onderzoekende houding wel in de basis van de school. Ook naar KWT moet onderzoek gedaan worden. Kortom, het middel moet belangrijker worden, alles is gedocumenteerd maar de onderzoekende houding zit nog niet in de vezels van de school.

MJ. We moeten meer aanschuiven bij het afdelingsoverleg, meer een stempel drukken op de directie, meer de nuance aangeven remmen bij ad hoc beslissingen.

Bijlage 6

Vooraf: Van alle scholen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen zijn schoolportretten gemaakt. Hierna is het schoolportret van het Beekdal Lyceum opgenomen. De schoolportretten van de andere scholen zijn op te vragen bij de onderzoeker.

Schoolportret Beekdal Lyceum

De context van de school a.d.h.v. interviews en schoolprofiel

Het Beekdal Lyceum is een havo- vwo school in Arnhem. De school heeft een ABS, twee OIS-sen een OBS/OCS en een aantal LBS-sen. Het Beekdal Lyceum is 10 jaar geleden gestart als opleidingsschool met een kleine onderzoekpoot. De school verzorgt al jaren een cursus WPL 2 voor Lio's, in samenwerking met de Han en het Olympus College. Jaarlijks worden op het Beekdal Lyceum rond de 20 lio's opgeleid. Deze komen van de RDU, de HAN, ArtEZ de ALO, Tilburg, en het afgelopen jaar ook van de PABO. In de school zijn continu leraren aan het studeren met een lerarenbeurs. Het Beekdal Lyceum heeft geen echt AO-team, de AO-actoren zijn individuele leraren met een taak.

In het kader van de Academische Opleidingsschool heeft het Beekdal Lyceum de volgende speerpunten:

- Opleiden – het opleiden van studenten, het opleiden van lio's levert input waar in de school van geleerd kan worden en wat mensen in de school uitdaagt
- Onderzoek – onderzoekende houding bij lio's en docenten vergroten
- Bekendheid in de school versterken

Beschrijving en verklaring functioneren van Academische Opleidingsschool in de school

De geïnterviewde actoren noemen de speerpunten opleiden, onderzoek en bekendheid, de geïnterviewde schoolleider noemt opleiden als speerpunt van de Academische Opleidingsschool.

Op het Beekdal Lyceum zijn de AO-actoren actief in de school als:

- De LBS-sen begeleiden studenten. De LBS is studentbegeleider en degene die vormgeeft, begeleidt en beoordeelt gedurende hele traject van begeleiden.
- De OIS verzorgt de training WPL 2 in samenwerking met de HAN en het Olympus College. Daarnaast verzorgt de OIS intervisiebijeenkomsten met lio's.
- De OCS doet zelf onderzoek, begeleidt onderzoek van lio's en waar nodig van collega's. Sinds dit jaar verzorgt de OCS drie presentatiebijeenkomsten per jaar van onderzoeksresultaten van lio's en collega's. Er is geen onderzoekteam.
- De ABS heeft coördinerende taak en onderhoudt in- en externe contacten, stuurt LBS-sen aan en verzorgt het routing-aspect.

De AO-actoren zijn op het Beekdal Lyceum betrokken bij het plaatsen van Lio's, bij onderzoekpresentaties en de opleider wordt betrokken bij specifieke vragen in de begeleiding van nieuwe docenten. De geïnterviewde schoolleider geeft aan dat de AO weinig zichtbaar is in de secties en in de teams. De AO-actoren geven aan dat zij betrokken zijn bij de schoolontwikkeling middels presentaties van onderzoek, als begeleider van nieuwe docenten en zij geven input voor het schoolplan. De geïnterviewde schoolleider ziet daar nog weinig vervolg op.

Op het Beekdal Lyceum zijn de AO-actoren zichtbaar door de presentaties van onderzoek en door lesbezoeken. De AO heeft een eigen werkkamer in het hart van de school.

De AO-actoren zien voor zichzelf meerwaarde in het werk met studenten en de instituten. Ze geven aan daardoor bewuster les te geven. Door het begeleiden van collega's ontwikkelen LBS-sen en onderzoekers zichzelf en ook de contacten met instituten geven input voor onderwijsvernieuwing. Een ander resultaat is dat er continu veel nieuwe gezichten in de school zijn (veel stage plaatsen) en dat studenten die hun diploma halen docent worden op school. Er geven momenteel 14 oud lio's les op het Beekdal Lyceum. Het effect van het werk van de AO is ook het contact van lio's met hun LBS-sen, er wordt van twee kanten geleerd. Een ander effect is dat de onderzoekende houding van docenten groeit. De onderzoeken naar motivatie en naar de verschillen tussen havo en vwo beginnen te leven in de school. De structuur en focus van het onderzoek is nog onvoldoende zichtbaar buiten de groep betrokkenen om de school echt te laten bewegen. De AO zorgt niet voor een groeiende kwaliteitszorg of een groeiende feedback cultuur.

Door het opleiden van jongerejaars studenten krijgen deze een beter beeld van wat docent zijn inhoudt.

De ABS is een dag in de week uit geroosterd, de OIS is een halve dag uit geroosterd vanwege de cursus die de OIS geeft en de OCS heeft een aantal uren die standaard vrij geroosterd zijn voor onderzoek en begeleiding. De urenvergoeding voor de AO actoren is conform de Quadraam-afspraken. de LBS-sen krijgen cursussen aangeboden vanuit het VOC, zij worden geënthousiasmeerd om daar naar toe te gaan. De geïnterviewde schoolleider geeft aan dat de schoolleiding te weinig bezig is geweest met de ondersteuning van de AO, dat er te veel gewerkt is op goed vertrouwen. Hij ziet een speerpunten op dat vlak in een ontwikkelprogramma voor LBS-sen.

Welke acties en handelingen dragen bij aan de professionele leeromgeving van de school?

Op het Beekdal Lyceum is de AO nog geen team, de individuele leden dragen bij aan de professionele ontwikkeling binnen de school middels onderzoek en ontwerp of middels organisatorische taken. De leden hebben wel een zelfde doel, er is een mate van verbondenheid en vertrouwen. Er is nauw contact tussen ABS, OCS en portefeuillehouder. De ABS geeft bij de portefeuillehouder aan wat wenselijk is aan scholing door alle participanten, het onderzoek wordt meer gericht op lessen en docenten en het aantal LBS-sen groeit. Er ontstaat meer en beter onderzoek van eigen mensen. De invulling van studiedagen door eigen mensen geeft vertrouwen.

De OCS werkt samen met een aantal collega's en met de lio's. Hij ziet door die samenwerking een groeiende onderzoekende houding ontstaan. Daardoor kunnen docenten en schoolleiding gerichter kijken naar de (les)praktijk en zichzelf en kunnen zij zichzelf verbeteren. De zich ontwikkelende onderzoekende houding op het Beekdal Lyceum zorgt voor meer contact met de schoolleiding met daardoor de mogelijkheid tot geïnformeerde besluitvorming. Voorzichtige perspectieven uit onderzoek worden gebruikt in het teamplan havo en schoolbeleid. Voorbeelden hiervan zijn het gestarte onderzoek naar havo/vwo en het onderzoek naar motivatie. In het onderzoeksnetwerk Quadraam-noord wordt samen met de HAN gewerkt aan beoordeling van onderzoek.

Op het Beekdal Lyceum wordt door contacten met de ILS-HAN en de RDA nieuwe kennis en inzichten de school in gebracht. De koppeling theorie/ praktijk die in de school gemaakt wordt, levert profijt op voor zowel studenten als docenten. In december heeft het beekdal Lyceum een wake up call gehad vanuit de instituten, zij waren niet tevreden over de samenwerking. De school stelde zich niet actief genoeg op. De verantwoordelijk schoolleider is zich toen actief gaan bemoeien met de AO.

In samenwerking met de ILS-HAN en de RDA wordt in kaart gebracht hoe de opgeleide studenten de opleiding en de school ervaren. Deze gegevens leveren een goed beeld van de eigen opleiding en

begeleiding. De ABS en de OCS zijn een ondernemingsplan aan het schrijven voor de AO, daarin is een SWOT analyse opgenomen.

Het netwerk onderzoekers Quadraam-noord zorgt voor ondersteuning voor de OCS.

Op het Beekdal Lyceum kunnen docenten in opleiding ervaren of het docentschap bij ze past in een toegankelijke omgeving. Er is een jaaragenda gericht op stagebegeleiding, de docenten in opleiding worden gezamenlijk ontvangen aan het begin van het schooljaar en krijgen toegang tot de ELO. Het doen van onderzoek wordt begeleid in een samenwerking van instituten en school. Door de opleiding in de school komt het regelmatig voor dat studenten na hun afstuderen op de school blijven als docent (zie boven).

Bron interview: kenmerken van de AO